БҮХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

Буряад-Монголой ҮНЭН

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй, КПСС-эй Улан-Удын горкомой орган.

№ 79 (7079)
АПРЕЛИИН 3
ВОСКРЕСЕНЬЕ
1955 он

Сэн 20 мүнгэн.

МҮНӨӨДЭРЭЙ НОМЕРТО:

Эб найрамдалай хэрэг илан мандаха (1-дэхи нюур).

Эб найрамдалай уласхоорондын Сталинска шан Индонезиин олониитын элитэ ажал-ябуулагша профессор Прийонодо барюулагдаба (1-дэхи нюур).

РЕСПУБЛИКА ДОТОР (1-дэхи нюур).

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомдо (2-дохи нюур).

Майн 1-нэй hайндэрые ажалай шэнэ амжалтануудаар угтая! (2-дохи нюур).

Жамсаран Жалсараев.—Сабшалан hайжаруулжа, ургасынь дээшэлүүлхэбди (3-дахи нюур).

А. Хилтухинов.—Искусственна үрэжүүлгэ үргэнөөр хэрэглэе (3-дахи нюур).

Г. Славин.—Венгриин арадай национальна hайндэр (3-дахи нюур).

Ф. Балдаев.—Холын хойто Баунтын аймагаар (4-дэхи нюур).

Е. Кринов.—Буумал шулуунууд тухай (4-дэхи нюур).

Бүхы дэлхэйн ажалшадта профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн Федерациин хандалга (4-дэхи нюур).

Франциин Национальна суглаанда (4-дэхи нюур).

Хархис түсэбүүдтэ эсэргүү тэмсэлые шангадхаха

Парижска хэлсээнүүдтэ хабаа- ша олонхи оронуудай парламент- д эдэ хэлсээнүүдые hайшааба. -гэй хархис бүлэгүүдэй баад- ан тиимэ шиидхэбэринүүд хадаа үн Европын оронуудай арадуу- дура хүсэлые хэрэгсээнгүй гар- аhан байна. Английска община- дай палатада, французска На- нальна суглаанда тэдээнэй тү- бодото дээрээ депутадуудай зүб- үсөөнхинь голосовалhан байна. шье, айлгалга, заналгын туhа- жаар парламентнуудта баталуу- лаhан шиидхэбэринүүд хадаа сэ- й эдэ хэлсээнүүдые хүсэндэнь лха арга боломжые парижска сээнүүдтэ хабаадагша оронуудай вительствонуудта олгоно.

Парижска хэлсээнүүдые эсэслэн алалта хадаа уласхоорондын ор- байдалда хубилалта оруулна. хадаа хахад миллион кадрова байгуулжа, тэрээниие мүнөөнэй түрэлэй буу зэбсэгээр хангаха баруунгерманска шунахайнар- лгоно. Баруун Германиин моно- нууд Рурые өөртөө оруулhан унгерманска бүхы экономикые нэй бэлэдхэлдэ зорюулан шэ- эн табижа байна. Энээнэй урда Боннско республикын зонхилхы нүүд ба тэдээнэй американска жэгшэд тиимэ элитэ арга болом- й байгаа. Парижска хэлсээнүүд эндэ энэ арга боломжые олгоно. оршон байдал ехээр хубилба. анска милитаризмын hэргээг- одохо зам нээгдээ. Шэнэ дай- аюул улам хурсадажа байна.

найрамдалда дуратай европей- гүрэнүүд парижска хэлсээнүү- хэрбээ эсэслэн баталагдаа , шэнэ оршон байдалда өөhэ- гөө аюулгүй байдал хангахын да харюу хэмжээнүүдые абаха тай болохобди гэжэ уридшалан улаа hэн. Московско зүблөөн- хабаадагшадай — СССР, Поль- Чехословаки, Германска Демо- тическа Республика, Венгри, Ру- , Болгари болон Албаниин пра- тельствонуудай хоорондо hаяхан ультаци хэгдээ гэжэ хэблэлэй эсэлнүүдhээ элитэ болоо. Хани саан, харилсан ажаллалга, ха- ан туhалалсалга тухай Догово- мүн тэрэшэлэн договорто ха- агшадай нэгэдэмэл командова- дихдхэлгын принципүүд тушаа эд нэгэн hанал бодолтой бай- бадал консультациин үедэ эли- Найман ороной правительство- ай хоорондо болоhон консуль- а Хитадай Арадай Республи- правительство хабаадажа, ха- агдаhан хэмжээ-ябуулгануудые эд зүбшөөжэ байhанаа мэдүү- Московско зүблөөнэй шиидхэ- нүүдые бэелүүлгэ хадаа Евро- социалистическэ оронуудай зо- байгуулхы ажалые, амгалан лтые али болохо гэнэтын hаа аршалха байна

рижска хэлсээнүүдые эсэслэн алга хадаа германска милита- ын hэргэн бодохо аюулда эсэр- зорюулагдаhан, союз ба харил- туhалалсалга тухай договорнуу- Советскэ Союзтай холбоотой нин, мүн Англиин ба СССР- рилсаануудта тон ехээр ну- э байна. Советскэ правитель- н заhанай ёhоор, парижска энүүдэй эсэслэн баталагдаhа- үүлээр эдэ договорнууд хадаа тскэ Союзда эсэргүү зорюулаг- блогто германска милита- тай хамта эдэбхитэйгээр хабаа- байhанаа Франциин ба Анг- правительствонуудай далдалха бшал лэ болоҗо үгэхэ байна. нузска ба английска прави- ствонууд Баруун Германидахи таристнуудай союзнигуудынь одоо, парижска хэлсээнүүдэй агдаhанай hүүлээр заатагүй гээхэ эдэ договорнуудые бо- hанай түлөө бүхы харюусалгые тее даажа абана.

етскэ Союзай гадаадын поли- олониитын элдэб системэнүү- харилсан байлгын ленинскэ ипhээ үндэhэтэй юм. Энэ прин- баримталан, советскэ арад арадуудтай эбтэйгээр амгалан ажабайhай гэжэ хүсэнэ. Эб найрамдал бэхижүүлгэ ба уласхоорондын түгшүүрилые hулаpуулга хадаа мүнөө, урданайхидаал адли, советскэ гадаадын политикын шухалын шухала зорилгонь болоно.

Парижска хэлсээнүүд уласхоорондын түгшүүрилые шангадхаха байна гэжэ гансашье Советскэ Союз дотор бэшэ, мүн арадай демократиин оронуудта hайса ойлгоно. Баруун Германиие дахин зэбсэглэхэ политикые буруушааhан Баруун Европын буржуазна олон ажал-ябуулагшад хүртэрөө энээниие hайса ойлгоно.

Парижска хэлсээнүүдэй hаатабаригүйгөөр хэрбээ бэелүүлэгдээ hаа, оршон байдалай ямар болохо байhые уридшалан мэдэхэнь бэрхэтэй бэшэ. Эдэ хэлсээнүүд үшөөл хүсэндөө оруулагдаадүй, бодотоор үшөөл бэелүүлэгдээдүй байhан туладань событиянуудай ябасые hаатуулжа үшөөл болохо байна, дайнай харгые хаажа, тэрээндэ бэлэдхэлгые зогсоожо үшөөл болохо байна.

Урдаhь болоhон ушар байдалые энээнтэй дашарамдуулан hанахада туhатай байха байна. Гитлеровецүүдэй сэрэгэй замда орохоёо бэлэдхэжэ байhан гушаад онуудай үедэ СССР болбол дайнда бэлэдхэлгын хэмжээ-ябуулгануудай бээлүүлгые зогсоохыень, hаатуулхыень бүхы европейскэ арадуудые уряалаа hэн. Гэбэшье, энэ харюу сохилто хүсэд hайнаар эмхидхэгдээгүй бэлэй. Тиин гитлеровскэ сэрэгэй машина урагшаа дабшажа, бүхы Европые дайнда оруулаа hэн. Мүнөөнэй оршон байдалда түүхын энэ ушар байдалые хараадаа абажа, хархис түсэбүүдые бэелүүлгэдэ hаад хэхын тулада эб найрамдалда дуратай бүхы хүсэнүүдые жагсааха гээшэ онсо шухала.

ТАСС-эй корреспондентын асуудалда СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Булганинай үгэhэн харюутай дашарамдан, хилын саанахи хэблэлэй олон тоото бэшэлгэнүүд хадаа Советскэ Союзай хэлбэришэгүйгөөр ябуулжа байгаа эб найрамдал бэхижүүлгын ба уласхоорондын харилсан ажаллалгын политика хаа хаанагүй дэмжэгдэн hайшаагдана гэжэ гэршэлнэ.

Советскэ Союз Баруун Германиие дахин зэбсэглэхэ политикада эгээ шангаар, шууд сэхээр эсэргүүсэдэг байгаа, мүнөөшье тиигэнэ. Советскэ Союз Германиие демократическа ба эб найрамдалай үндэhэ hуури дээрэ нэгэдүүлхын түлөө, немецкэ арадай национальна нангин хүсэлые хангахын түлөө тэмсэдэг байгаа, мүнөөшье тэмсэhээр.

Парижска хэлсээнүүдые бэелүүлгэ хадаа яаралтайгаар зэбсэгжэлгые зайлашагүй шангадхаха, дайнай гаргашануудай хүшэр хүндые ехэдхэхэ байна. Тэрэ хадаа баруун-европейскэ оронуудай ажалшадай материальна байдалые эрид муудхааха, эдэ оронуудай үргэн ниитэ хүн зоной демократическа эрхэ сүлөөдэ добтололгые шангадхаха байна.

Парижска хэлсээнүүдые бэелүүлгэдэ эсэргүү хүдэлөөндэ европейскэ оронуудай хүн зоной тон олонхинь хабаадана.

Парижска хэлсээнүүдэй эсэслэн баталагдаhантай дашарамдан шэнэ дайнай аюулай шангадаха байhаниие тоонгүй байжа болохогүй. Гэбэшье, тиихэтэеэ хамта арадта дэмжэгдээгүй хархис хүсэнүүдэй найдабаригүй байдалтайе, эб найрамдалай ба прогрессэй нягтаар жагсаhан хүсэнүүдэй тэдээндэ эсэргүү тэмсэжэ байhаниие мартажа болохогүй.

СССР-эй ба арадай демократиин оронуудай арадууд парижска хэлсээнүүдэй эсэслэн баталhантай дашарамдан уласхоорондын байдалай ехээр хубилhан ушар байдалhаа зохихо тобшолол хэхэ байна. Тэдэнэр хадаа өөhэдынгөө аюулгүй байдал тушаа анхарал оролдолгоёо улам шангадхаха, өөhэдынгөө гүрэнүүдэй хүсэ шадалые улам арьбадхаха байна.

(«Правдын» апрелиин 2-ой түрүү бэшэгhээ).

СССР-эй Правительственна делегаци Венгри мордобо

рикин сүлөөлэгдэhөөр 10 жэ- hайндэртэ зорижо, СССР- Правительственна делегаци Бу- мордобо. Делегациин сос- СССР-эй Верховно Соведэй иумэй Түрүүлэгшэ К. Е. Во- ов (делегаци хүтэлбэрилэгшэ), -полковник А. С. Жадов, Украинска ССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ П. Г. Тычина, Моссоведэй гүйсэдкомой Түрүүлэгшын орлогшо З. В. Миронова, тиихэдэ СССР-hээ Венгерскэ Арадай Республикада байдаг Посол Ю. В. Андропов гэгшэд ороно.

Эб найрамдалай уласхоорондын Сталинска шан Индонезиин олониитын элитэ ажал-ябуулагша профессор Прийонодо барюулагдаба

ДЖАКАРТА, мартын 30. (ТАСС). «Арадуудай хоорондо эб найрамдал бэхижүүлхын түлөө» уласхоорондын Сталинска шан эб найрамдалай түлөө эдэбхитэй тэмсэлшэ, Джакартадахи гүрэнэй университедэй литературна факультедэй декан профессор Прийонодо мартын 29-дэ баярай оршон байдалда барюулагдаба.

Шан барюулгын үедэ индонезийскэ түрүү олониитын түлөөлэгшэд олоороо байлсаба. СССР-hээ Индонезиин Республикада байгаа посол Д. А. Жуков, Хитадай Арадай Республикын посол Хуан Чжэнь ба бусад гүрэнүүдэй дипломатическа түлөөлэгшэд байлсаа.

Эб найрамдалай тала баригшадай индонезийскэ комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Астровинато гэгшэ эб найрамдал хамгаалха Советскэ комитедэй түрүүлэгшэ Н. С. Тихоновто үгэ үгэнэ. Лауреадта хандан, Тихонов иигэжэ хэлээ: «Та индонезийскэ культурын тон элитэ түлөөлэгшэдэй нэгэниинь, Азида болон бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хамгаалхын түлөө элитэ ехэ тэмсэлшэ мүн байнат. Индонезиин эрхэ сүлөөдэ дуратай арадай мэдэлдэ мүнөө ороhон, тэрэнэй эртэ урда сагай Джакарта городтонь байгаад, Танаар дамжуулан гайхамшагта, сэсэн ухаата, ажалда дуратай индонезийскэ арадта советскэ арадай халуун баярые хүргэжэ шадаха байhамни онсо hайхан хэрэг мүн. Джакарта хадаа бүхы арадууд амгалан ёhоор харилсан ажаллаха байха, национальна бэеэ даанхай байха ёhотой гэhэн идейе тон үргэнөөр дэлгэрүүлhэн түрүү арадай столица мүн болоно».

Тихоновэй үгэ хэлэhэнэй hүүлээр, профессор Прийонодо шан олгохо тухай уласхоорондын Сталинска шан олголгын Комитедэй 1954 оной декабриин 18-най тогтоол уншагдана. Алтан медаль ба лауреадай диплом хоёрые профессор Прийонодо Н. Тихоновэй барюулхада зал дотор нэрьемэ альга ташалга боложо, удаан үргэлжэлнэ.

Гүрэнэй университедэй филологическа факультедэй хитадай отделениин хүтэлбэрилэгшэ профессор Чжан Чжу-сом, индонезийскэ мэдээжэ поэт Риваи Апин, Индонезиин национальна партиhаа парламентын гэшүүн г-жа Сутрасно, студентнэрэй индонезийскэ общеcтвын түрүүлэгшэ Аугусдин, арадай культурын индонезийскэ общеcтвын түлөөлэгшэ уранзурааша Хенк Нгантунг, Арадай залуушуул гэжэ организациин хүтэлбэрилэгшэ Сукатнэ, хүдэлмэришэдэй зүгhөө Национальна Соведэй генеральна секретарь Собси Ньоно гэгшэд лауреадые амаршалhан байна.

Өөрынгөө харюугай үгэ соо профессор Прийоно иигэжэ мэдүүлээ:

Индонезийскэ арад үшөө залуу юм, тэрэ хадаа бүхы гасалан зоболонhоо үшөө мултараадүй, колониализмын ба дарлалтын шархануудые үшөөл эдэгээгээдүй байна. Хэрбээ ойрын сагта индонезийскэ арад дэлхэйн бусад арадуудай хэмжээндэ хүрэтэрөө дээшэлээ hаа ехэ золтой байха байна. Ойрын сагта индонезийскэ арад түбхын түрүүндэ өөрынгөө хүсөөр, мүн бүхы дэлхэйдэ ба бүхы дэлхэйн бүмбэрсэг дээрэхи өөрынгөө ханинарта гүйсэд мэдэрэгдэн, али бүхы гасалан зоболонhоо сүлөөрhэн, бүхы хүн түрэлтэнэй зол жаргалай түлөө тэмсэлэй хэрэгтэ зохихо хубитаяа оруулха шадабаритай, жаргал түгэс арад болог лэ.

Түгэсхэл дээрээ профессор Прийоно Индонезидэхи эб найрамдалай түлөө тэмсэлшэд энэ шангые туйлай ехэ хүндэлэл гээшэ гэжэ сэгнэн, бүхы дэлхэй дээрэ үнэн hайхан эб найрамдалай аша туhын түлөө бүри эдэбхитэй ажал-ябуулгада зоригжуулагша хүсэн гээшэ гэжэ хүлеэн абаха байна гэжэ мэдүүлнэ. Бидэндэ үзүүлжэ байгаа моральна дэмжэлгынь түлөө советскэ арадта манай баясхалангые дамжуулыт гэжэ тэрэ хэлэбэ.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ ХЭРЭГ ИЛАН МАНДАХА

Дайн сэрэгые эрид буруушаанабди

Апрелиин 1-нэй үдэрэй эдеэлгэнэй үедэ Улан-Удын паровозо-вагонно заводой цехүүдтэ олон зуугаад хүдэлмэришэдэй хабаадалгатай суглаанууд боложо, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гар табилга эхилбэ.

Тендэрнэ цехын улаан буланда болоhон суглаан дээрэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гар табилгын эхилhэн тухай цехын профкомой түрүүлэгшэ нүхэр Безбородовой элидхэл шагнаад, олон хүдэлмэришэд үгэ хэлэбэ. Цехын хүдэлмэришэн нүхэр Хахимов эгээн түрүүн үгэ абаад, иигэжэ мэдүүлээ:

—Бидэнэр мүнөөдэр эндэ суглархадаа олонациональна Советскэ Союзай бүхы ажалшадтай хамта өөhэдынгөө голосуудые Бүхэдэлхэйн үнэн сэхэ хүнүүдэй хүсэн түгэлдэр голостой нэгэдүүлжэ, дайн сэрэгые буруушаан, Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гараа табихаяа ерээбди. Эб найрамдал бэхижүүлхэ хэрэгтэ өөhэдынгөө хубитые оруулхын тула манай коллективэйхид эб найрамдалай вахтада жагсажа, ажал хүдэлмэридөө шэнэ шэнэ амжалтануудые туйлажа байна. Би, мүн минии нүхэд дайн сэрэгые эрид шууд буруушаажа гараа табихабди.

—Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гараа табиха зуураа, манай комплексно бригада апрель hарада түсэбhөө гадуур 3 тендэр бүтээн гаргаха уялга абанабди. Эб найрамдалай хэрэг хэзээдэ илаха юм,—гэжэ электрогагнуурчан нүхэр Каспур мэдүүлбэ.

Саашань нүхэд Ревякин болон бусад олон хүн үгэ хэлэжэ, дайн сэрэг үүдхэгшэ Америкын хархис империалистнуудай муухай ябуулгануудые эрид буруушаагаад, дээрэ дурсагдаhан Хандалгада нэгэн hаналаар гараа табиба.

Мүн иимэ суглаанууд арматурна, металлическа конструкциин, шэрэм шудхалгын болон бусад цехүүдтэ боложо үнгэрбэ. Тус суглаануудта хабаадагшад Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгые үнэн зүрхэнhөө hайшаан, тэрээндэ гараа табиба.

С. Черненко.

**

ИВОЛГА. (**Телефоноор абтаба**). Олон тооной ажалшадай хабаадалгатайгаар аймагай Культурын байшанда, «Улаан-Оронго», «8-е марта» колхозуудта, Иволгын, Саянтын МТС-үүдтэ, «Кожевник» гэжэ олзоборилгын артельдэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гараа табилгада зорюулагдаhан суглаанууд болоо. Тус суглаанууд дээрэ үгэ хэлэhэн нүхэд атомна зэбсэг хорихо, тэрэнэй үйлэдбэрилгые зогсоохо эрилтэ хэнэ.

Арадуудай нэгэдэл—агуу ехэ хүсэн мүн

МОСКВА. Москвагай Сталинай нэрэмжэтэ автозаводой олон мянганай коллектив уралан зохёохы ажалаа хэжэ байна. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгые бүхы советскэ арадтаяа хамта гүнзэгыгөөр hайшааҗа байhанаа автозаводойхид мэдүүлнэ. Эб найрамдалай хэрэгые хамгаалхые хүсэhэн бүхы үнэн сэхэ хүнүүдтэй хамта автозаводойхид апрелиин 1-hээ Хандалгада гараа табижа эхилбэ. Автобусна цех дотор үдын эдеэлгэнэй забhар соо хамтын суглаан болобо. Тэндэ, үгэ хэлэгшэд эб найрамдалай хэрэгые хамгаалхаар эрид шиидэнхэй байhанаа мэдүүлбэ.

Энэ предприятида 30 гаран жэл хүдэлжэ байhан цехын мастер А. И. Агафов иигэжэ хэлэбэ:—Атомна дай үүдхэгшэд хадаа эб найрамдалда дуратай арадуудта дайнай ядарал зоболон ушаруулхые хүсэнэ. Авантюристнууд түүхын hургаалые мартанги хэбэртэй. Өөдэнь хаяhан шулууниинь өөhэдэйнь толгойдо бууха! Мүнөөдэр бидэнэр Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалга доро гараа табихамнай. Гар табигшадай тоо үдэрhөө үдэртэ олон болохо. Шэнэ дай эхилхые hэдэгшэ шунахайнарта манай гар табилга шангахан уридшалан hануулга болог лэ.

Автобусна цехын маляр, 4 хүүгэдэй эхэ К. Е. Гречишкина сэдьхэл хүдэлгэмэ үгэ хэлэхэ зуураа: — үри хүүгэдэймнай ами наhанда атомна бомбын хара аюул бү тохёолдоhой гэжэ намтай адли бүхы эхэнүүд хүсэнэ гэжэ би этигэнэб. Тэдэнэр Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалга доро нэгэ hаналтайгаар гараа табиха байха. Энээгээрээ шэнэ дайе болюулхын түлөө тэмсэлдэ арадуудай нэгэдэнги байhые бидэнэр үшөө дахин харуулхабди. Арадуудай нэгэдэл—агууехэ хүсэн бшуу.

Суглаанай hүүлээр гар табилга эхилбэ. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгатай хуудаhан дээрэ түрүүлэн слесарь Крюков, Башин, регулировщик Сафиуллин гэгшэд гараа табиба. Хуушанай хүдэлмэришэд Агафов, Глазков, Катихин гэгшэдтэй хамта залуу хүдэлмэришэд Зайцев, Царев, Хорина болон бусад гараа табиба.

Апрелиин нэгэнэй үдэр автозаводой хоёрдохи литейнэ ба бусад зарим цехүүдтэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гар табилгада зорюулагдаhан суглаанууд болобо.

Эб найрамдалай агууехэ хэрэгые бэхижүүлхэ

ЛЕНИНГРАД, апрелиин 1. (ТАСС). Атомна дайнда эсэргүүсэн тэмсэхые уряалhан Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгада гар табилгада зорюулагдаhан олониитын суглаанууд городой заводууд, фабриканууд, научна институдууд болон эмхи зургаануудаар болобо. Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалгые ленинградайхид халуунаар дэмжэбэ. Эб найрамдал тухай Советскэ засагай түрүүшын декредээр баталан абтаhан Ленинэй нэрэмжэтэ городойхид бүхы советскэ арадтаяа хамта эб найрамдал хамгаалха тушаа өөрынгөө голосые үшөө дахин үргэнэ.

Кировскэ заводой машина бүтээгшэд ба металлургнууд урда мэтэ өөhэдынгөө нэгэ hаналтай, нэгэдэнги байhые харуулба. Советскэ Правительствын эб найрамдалай гадаадын политикые саашадаашье хэлбэришэгүйгөөр дэмжэхэ, эб найрамдалай хэрэгые эрхим ажалаараа бэхижүүлхэ, Эхэ оронойнгоо экономическа хүсэ шадалые улам саашадань бэхижүүлхын тулада үйлэдбэриин шэнэ амжалтануудые туйлаха байhанаа цехүүдэй суглаанууд дээрэ үгэ хэлэгшэд мэдүүлбэ.

С. М. Кировэй нэрэмжэтэ подъёмно-транспортна түхеэрэлгэнүүдые бүтээн гаргадаг заводой цехүүд болон таhагуудаар олон хүнэй хабаадалгатай суглаанууд болобо.

—Тон ехэ баяртайгаар би гараа табихаб,—гэжэ үдэрэйнгөө нормые 4 час соо дүүргэhэн залуу токарь Ф. Ермолин хэлэбэ. — Манай заводой бүхы хүдэлмэришэд энэ Хандалгые дэмжэнэ. Бидэнэр бүхы советскэ хүнүүдтэ тон адляар Советскэ Правительствын эб найрамдалай политикые халуунаар дэмжэнэбди. Манай арад заналгаhаа айдаггүй. Хэрбээ шунахайрhан дайсадай шэнэ дай эхилбэлни, тэдэндэ задарюун шанга сохилто үгэмөөр хамаг бүхы шухала юумэн манай гүрэндэ бии.

Суглаануудта хабаадаhан хэдэн арбаад мянган хүн Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй Хандалга доро гарнуудаа табяа. Коммунистическэ партидаа, Советскэ Правительстводаа үнэн сэхэ байhанаа, эб найрамдалай агууехэ хэрэгые өөhэдынгөө шэн габьяата ажалаар бэхижүүлхэ байhанаа, советскэ арадай үмэнэ Парти, Правительствын табиhан зорилгонуудые бодото дээрэнь бэелүүлхээр эрид шиидэнги байhанаа ленинградайхид мэдүүлнэ.

РЕСПУБЛИКА ДОТОР

Хонишоной бүлэ

Дала наhатай үбгэн Цырен Цыдыпов, тэрэнэй хүгшэн Должима Будаева гэгшэд Мухаршэбэрэй аймагай Сутайн сомоной Молотовой нэрэмжэтэ колхозой эрхим хонишод юм. Тэдэнэр 25 жэлэй туршада колхозойнгоо хони харууhална. Энэ хугасаа соо артелиингээ ниитын hүрэгтэ 5000 гаран хурьга түлжүүлжэ табиhан байна.

Цыдыповтэн жэл бүхэндэ өөhэдөө хонидтоо үбhэ тэжээл ехээр бэлэдхэдэг. Тэрэнэйнгээ ашаар малаа бардам хүрэхэ тэжээлээр хангадаг байна. Энэ отарын хонид мүнөө жэлдэ hайнаар ондо оруулагдажа байнхай.

Колхозой правлениин заседани дээрэ артелиин малшадай социалистическэ мүрысөөнэй дүн гаргагдаа. Колхозой ниитын малажал хүгжөөхын түлөө үнэн сэхээр хүдэлмэрилhэн энэ хонишо бүлын ажалые үндэрөөр сэгнэжэ, олон хүн үгэ хэлээ. Тиигээд тэрэ отарада колхозой правлениин ба партийна эхин организациин дамжуулгын Улаан туг барюулагдаба.

Тус заседани дээрэ үгэ хэлэhэн Цырен үбгэн иигэжэ мэдүүлбэ:

—Хонидойнгоо тоо, толгойе олошоруулхын түлөө хонидоо искусственна аргаар, hайн хусануудай үрэhөөр ороондо оруулхаб, хурьгадые шэнэ аргаар түлжүүлхэб. Колхозой хараалhан табанжэлэй түсэбэй ёhоор минии отарын 230 эхэ хониhоо 1960 он хүрэтэр 1518 хурьгад абтаха байна.

Д. Батуев.

Үбэлжэлгые hайнаар үнгэргэнэ

Бальжинима Ринчиновэй даадаг отарада хонидой үбэлжэлгэ эмхитэйгээр үнгэргэгдэжэ байна. Сэлэнгын аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ артелиин хонишодой дунда дэлгэрhэн мүрысөөндэ энэ отара түрүү hуури эзэлжэ ябана.

Үбэлжэлгын үедэ энэ отарада нэгэшье хонин гарзалаагүй, декабрь hараhаа хойшо 250 хурьган абтаа.

Хонидоо hайса халуулаад, уhалаад, бэлшээридэ гаргана. Бэлшээридэ гаража шадахаар бэшэ хонидые илгажа, газаагаа байлгаад, hайн тэжээл эдюулнэ.

Ниитын малажал эрид хүгжөөхын түлөө бүгэдэарадай тэмсэлдэ оролоhон энэ отарын хонишод хонидоо бүрин бүтэнөөр харууhалжа, 100 хонин бүриhөө 120 хурьга абаха, дунда зэргээр 2 килограмм нооhо хайшалха гэhэн уялга абаба.

А. Михайлов.

hайндэрэй хүндэлэлдэ

Улан-Удын махоркын фабрикын коллектив энэ жэлэй түрүүшын кварталай даалгабари болзорhоонь урид дүүргэжэ, хоёр мянга гаран багсаа махорко түсэбhөө гадуур үйлэдбэрилбэ.

Мүнөө фабрикын хүдэлмэришэд майн урда тээхи мүрысөөндэ оролсоод, эршэмтэйгээр хүдэлмэрилхэ зуураа, үйлэдбэриингөө технологиие улам нарижуулна. Хүдэлмэришэд Тамара Дружинина, Антонида Кузнецова, Вера Васильева болон бусад машина түхеэрэлгэнүүдээ шадамар бэрхээр ашаглажа, даалгабаряа 150 процент хүрэтэр дүүргэнэ.

Иигэжэ фабрикын коллектив уласхоорондын hайндэр—Майн нэгэндэ ажалай эрхим бэлэгүүдые бэлэдхэжэ байна.

Е. Балданова.

Агитаторнуудай семинар

Партиин Прибайкальска айком аймагайнгаа агитаторнуудтай хоёр үдэрэй семинар hаяхан үнгэргэбэ. Семинар дээрэ «КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй дүнгүүд ба хүдөөгэй агитаторнуудай зорилгонууд» гэhэн асуудалаар партиин айкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Иванов элидхэл хэбэ.

«Атомна энерги ба тэрэниие арадай ажахыда хэрэглэлгэ» гэhэн темээр химическэ наукануудай кандидат нүхэр Иванов лекци уншаа. «Кукурузын аша үрэ тухай» лекциие агитаторнууд hонирхон шагнаба.

КПСС-эй Бурят-Монголой обкомдо

Республикын колхозууд болон МТС-үүдэй кукуруза тарилгада бэлэдхэжэ байhан тухай

Кукуруза тарилгые ороной бүхы районуудта үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй тогтоол соо хэлэгдэhэниие республикын колхозууд болон машинно-тракторна станцинууд ехэ hайшаалтайгаар угтаа гэжэ КПСС-эй обкомой бюро тэмдэглэбэ. Кукурузые буурсаглуулжа үрэhыень, эшэ набшаhарнь силос даража шэмэтэ тэжээл нэгэ доро абахын тулада энэ жэлдэ олон колхозууд тус культурые ехэ талмайнууд дээрэ тарихаар түсэблөө. Хүрэнгын үрэhэ абахын тулада нилээд ехэ талмайда кукуруза таригдахань. Эдэ зорилгонуудые бэелүүлхын тулада эрхим участогууд таhалагдажа тусхай звенонууд болон бригаданууд даалгагдана, тарилга хэгдэхэ полинуудта наг шэбхэ ехээр зөөгдэнэ, квадратно-гнездовой тарилга хэхын тулада сеялкэнүүд бэлэдхэгдэнэ, колхозпигууд болон механизаторнууд hургагдана.

Гэхэтэй хамта, зарим колхозууд, МТС-үүд болон районуудта кукуруза тарилгада бэлэдхэл тон муугаар ябуулагдана, кукуруза тариха участогууд мүнөө хүрэтэр таhалагдаадүй, энэ культурые тариха, харууhалха колхознигууд томилогдоодүй, кукурузын ехэ үрэhэ ба эшэ, набшаhа ургуулжа абаха агротехникэдэ колхознигуудые hурганагүй гэжэ обкомой бюро тэмдэглэбэ.

Кукурузые квадратно-гнездовой аргаар тариха тусхай сеялкэнүүдэй дутуу байбашье hаань, машинно-тракторна олон станцинууд тарьяанай юрын сеялкэнүүдые кукуруза тарихаар болгожо тааруулнагүй, тусхай ба тааруулагдаhан сеялкэнүүдтэ хүдэлмэрилхэ хүнүүдые олоодүй байhаар, кукурузые тариха, тэрээниие ургуулха агротехникэдэ трактористнууд болон сеялщигүүд hургагданагүй гэжэ тэмдэглэгдээ.

Кукуруза тариха газарта наг шэбхэ зөөхэ, тарилгадань хэрэглэгдэхэ минеральна үтэгжүүлгэнүүдые асарха хүдэлмэри муугаар ябуулагдажа байна. Кукурузын үрэhые шэрэлгэ ба зөөлгэ, мүн тэрэниие хадагалалга ба тарилгада бэлэдхэлгэ хангалтагүйгөөр үнгэргэгдэжэ байна. Кукуруза тарилгада бэлэдхэлэй шухала хэрэгтэ Худөө ажахын министерствын, мүн олон аймгүйсэдкомуудай ба КПСС-эй райкомуудай зүгhөө хайша хэрэгээр хандаhан дээрэhээ иимэ тэсэшэгүй байдал болоо гэжэ КПСС-эй обкомой бюро тоолобо.

Ороhо тарья үйлэдбэрилгые дээшэлүүлгэдэ ба малые тэжээлээр хангалгада туйлай ехэ удхашанартай үнэтэ ба элбэг ехэ ургаса үгэдэг культура болохо кукурузые тоохогүй ябадал зарим районуудта үргэлжэлhөөр байна. Энээнэй эсэстэ олон колхозууд кукурузые багахан талмайнуудта тариха, гектар бүриhөө 10 — 15 тонно эшэ набшаhа абаха гэжэ түсэблэнэ, кукурузые буурсаглуулжа, үрэhэ абалга оройдоошье хараалнагүй. Кукурузада иимээр хандажа байhан ябадал зарим аймагуудай организацинуудай, мүн МТС-үүдэй директорнүүд болон худөө ажахын мэргэжэлтэдэй зүгhөө буруушаагданагүй гэжэ обкомой бюро тэмдэглээ. КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй тогтоолые, ороохо тарьянай валовой суглуулбариие ехэдхэлгэдэ, малые концентрированнэ болон шэмэтэ тэжээлээр хангалгада кукурузын туйлай ехэ удхашанартай байhан тухай нүхэр Н. С. Хрущевой заабариие колхозууд болон МТС-үүдэй, мүн зарим аймагуудай олон хүтэлбэрилэгшэд ойлгоогүй гэжэ гэршэлнэ.

Кукуруза тарилгада колхозууд болон МТС-үүдэй саг соонь бэлэдхэжэ, тэрээнэй тарилгые эмхитэйгээр үнгэргэжэ, үндэр ургаса абаха ябадал хангаха зорилгоор КПСС-эй обкомой бюро зохихо тогтоол баталан абаhан байна.

Кукуруза тарилгада бэлэдхэлгэдэхи заагдаhан дутагдалнуудые усадхаха хэмжээнүүдые дары абажа, мүнөө жэлдэ кукуруза тариха ба ургуулха бүхы хүдэлмэриие эмхитэйгээр, эрхим шанартайгаар үнгэргэхэ ябадал хангахыень партиин обкомой бюро республикын Худөө ажахын министерствые, аймгүйсэдкомууд болон КПСС-эй райкомуудые уялгалаа.

Үрэжэл ехэтэй, hайнаар үтэгжүүлэгдэhэн, элдүүрилэгдэhэн хүрьhэндэ, түбхын түрүүндэ уhалагдадаг ба шииг нойто ехэтэй газарта, полевой, фермэ шадарай ба бууса шадарай севооборотнуудта кукуруза таригдаха ёhотой гэжэ тогтоол дотор заагдана. Кукуруза тариха участогуудые шэлэн олохо хүдэлмэри бүхы колхозуудта энэ оной апрелиин 10 хүрэтэр дүүргэгдэхэ, нютагай үтэгжүүлгэнүүдые эдэ участогуудта зөөхэ хэрэгтэй. Кукуруза тарижа ургуулха тусхай звенонууд колхоз бүхэндэ байгуулагдаха, звенонууд болон тракторна тусхай агрегадуудта хүдэлмэрилхэ колхознигуудые кукуруза тарижа ургуулха агротехникэдэ hургалгые хаа хаанагүй эмхидхэгдэхэ гэжэ тогтоол дотор эригдэнэ. Квадратно-гнездовой аргаар кукуруза тарилгада хэрэглэхын тулада зохихо тооной юрын сеялкэнүүдые тааруулан түхеэрэлгэ энэ оной апрелиин 10-hаа хожомдуулагдангүй дүүргэгдэхэ ёhотой. Бүхы МТС-үүдтэ энэ оной апрелиин 5 хүрэтэр кукуруза тариха тракторна агрегадуудай составые бэлэдхэл hайнтай механизаторнуудhаа бүридхэхэ, кукуруза квадратно-гнездовой аргаар тариха техникэдэ тэдэниие hургаха, энэ культурые ургуулха агротехническэ эрилтэнүүдтэй танилсуулха, тэрээнhээ гадна, тарилгын агротехникые ба кукурузын тарилга харууhалха аргые шудалха заняти эмхидхэжэ, тракторна бригадануудай бүхы хүдэлмэришэдые тэрээндэ хабаадуулха гэжэ тогтоол дотор заагдана. Кукурузын шииг ехэтэй үрэhэнэй республикада асаргадажа байгаа хадань, «Заготзерногой» пунктнуудhаа кукурузын үрэhэ колхозуудай түргэнөөр шэлэжэ абаха ябадал хангаха, колхозуудта үрэhые хатаажа ба зүбөөр хадагалжа, тэрээнэй гутаха, тарилгынгаа шанарые гээхэ ябадалые зайсуулха хэрэгтэй болоно.

Кукурузын элбэг ехэ ургаса хангаха зорилгоор обкомой бюро Худөө ажахын министерствые, КПСС-эй райкомуудые, аймгүйсэдкомуудые болон МТС-үүдэй директорнүүдые иигэжэ уялгалhан байна: тарихынгаа урда тээ кукурузын бүхы үрэhые нара hалхинда байлгажа шанаржуулха, гранозан гэжэ хороор угааха, гексахлоранаар тооhотуулха; кукурузын тарилгые агротехническэ эрхим болзорто, нүхэн бүхэндэ хоёр эшын заатагүй байхаар, ряд хоорондын элдүүрилгые утааша-хүндэлөөшэнь механизмын хүсөөр хэхэ ябадал хангахын тулада рядуудыень хоорондоо 70—70 сантиметр забhартайгаар, зүб квадрадтайгаар, имагта квадратно-гнездовой аргаар хэхэ хэрэгтэй. Ногоон тэжээл болгогдохо кукурузые үдхэнөөр тариха, ургажа байхадань шэнгэрүүлхэгүй, гэбэшье, утааша хүндэлөөшэнь элдүүрилхын тулада заатагүй квадратно-гнездовой аргаар тариха хэрэгтэй. Кукурузые тариhанай hүүлээр хүрьhыень катогоор нягтаруулха шухала.

Кукурузын ургажа эхилхэдэ борнойлхо, рядууд хоорондыень утааша-хүндэлөөшэнь гурбанhаа үсөөн бэшэ дахин элдүүрилхэ, ургасыень шэнгэрүүлхэ, минеральна гү, али нютагай үтэгжүүлгэнүүдээр нэмэлтэ тэжээл оруулха, тиихэдэ уhалагдадаг газарнуудта кукурузын ургажа байха үедэ хоёрhоо үсөөн бэшэ дахин уhалха; кукурузын тарилгые худөө ажахын ургамалнуудай хоротонhоо хамгаалха, тэрээнэй тулада хэрэгтэй болохо хоро-химикадуудые ба аппаратурые колхозууд болон МТС-үүдтэ абаашаха хэрэгтэй гэжэ тогтоол дотор заагдана.

Кукурузын өөрын үрэhэ тарижа ургуулха үрэhэнэй участогуудтай болохыень бүхы колхозуудта партиин обкомой бюро hайшаан дурадхаба. Хадын үбэрэй ташалангуудтахи, хүйтэн hалхинhаа хамгаалагдаhан эрхим hайн газарнуудые үрэhэнэй участогууд болгожо, тэндээ зүб hайн агротехникэ болон түрүүшүүлэй дүй дүршэлые хэрэглэхэ шухала. Үрэhэнэй участогуудта кукуруза тарихадаа тусхай горшоогхонууд соо ургуулагдаhан рассада үргэнөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй гэжэ тогтоол дотор заагдана.

Кукуруза тарилгын бүхы талмай дээрэ механизированнэ элдүүрилгэ хэхэдэ хэрэгтэй болохо культиваторнуудые энэ оной майн 1 хүрэтэр бэлэдхэхэ, тиимэ элдүүрилгэ хэхэ тусхай культиваторнуудай хэрбээ дутаа hаань, пар элдүүрилхэдэ хэрэглэгдэдэг культиваторнуудые гүйсэд хүрэхэ тоотойгоор энэ болзор соо нэмэжэ тааруулан түхеэрэхыень обкомой бюро Худөө ажахын министерствые, МТС-үүдэй директорнүүдые уялгалаа.

Туршалгын станцинуудай, hуралсалай газарнуудай, мүн сорт-туршалгын участогуудай научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдэй тематическа түсэбүүдые хаража үзэхыень Худөө ажахын министерстводэ, партиин обкомой наука ба культурын таhагта даалгагдаба. Республикын хүрьhэнэй-уларилай элдэб зононуудта кукурузые элдэб сортын ба гибриднэ үрэhөөр тарижа ургуулгые үргэнөөр туршаха, мүн Бурят-Монголой эрхэ байдалда тааpahан сортнуудые абаха зорилгоор кукурузын селекци хэхэ гэжэ тэдэ түсэбүүд дотор хараалагдаха байна.

Республикын элитно-үрэhэнэй ажахынууд болон райсемхозуудта кукурузын сортовой гибриднэ үрэhэ тарижа ургуулга эмхидхэхыень Худөө ажахын министерстводэ даалгагдаа. Республикын эрхэ байдалда кукуруза тарижа ургуулгын онсо удхашанартайе хараадаа абаад, колхозуудта кукурузын элбэг ехэ ургаса абахын түлөө тэдэнэй түрүүлэгшэнэр болон агрономуудта, МТС-үүдэй харьяата колхозуудта МТС-үүдэй директорнүүд болон главна агрономуудта, районуудта КПСС-эй райкомуудай нэгэдэхи секретарьнууд ба аймгүйсэдкомуудай түрүүлэгшэнэртэ сэхэ харюусуулха ёhотой гэжэ обкомой бюро тогтооhон байна.

Кукуруза тариха ба тэрээнhээ элбэг ехэ ургаса абаха хэмжээнүүдые үнгэргэлгын хойноhоо нарин хиналта табиха, тиихэ зуураа энэ талаар колхозуудай правленинүүд болон партийна эхин организацинуудта бүхы хэмжээгээр туhалха гэжэ партиин райкомууд ба МТС-үүдэй зононуудтахи тэдэнэй инструкторска группанууд уялгалагдаа.

Ороhо тарьянай ресурснуудые хүсэлдүүлхэ ба кукурузын эшэhээ hайн силос абаха гэhэн хоёр зорилго шиидхэхэ арга олгодог эгээн ехэ ургаса үгэдэг ороhото культура болохо кукурузын удхашанарые, мүн тэрэшэлэн энэ культурые тарижа ургуулха ба тэрээнhээ элбэг ехэ ургаса абаха агротехникые саашадаа тон үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ Худөө ажахын министерство, Культурын министерство, КПСС-эй райкомууд ба аймгүйсэдкомууд, республиканска ба аймагуудай газетэнүүдэй редакцинууд уялгалагдаhан байна.

Кукурузые ехэ хэмжээтэйгээр тарижа ургуулга хадаа арадай ажахын тон шухала зорилго болоно, малые концентрированнэ ба шэмэтэ тэжээлээр хангаха хэрэгтэ кукуруза шиидхэхы удхашанартай байна, кукурузые ехээр тарингүйгөөр малажалые дэбжээхын, тэрээнэй ашаг шэмые дээшэлүүлхын аргагүй байна гэжэ республикын бүхы аймагуудай партийна болон советскэ органуудта, колхозууд, МТС-үүд болон совхозуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ үшөө дахин hануулха шухала байна гэжэ КПСС-эй обкомой бюрогой тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Колхозой түрүүлэгшэнэрэй семинар болобо

Заиграйн аймагай колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй семинар эндэхи Сталинай нэрэмжэтэ колхоздо hаяхан болобо.

Энэ жэлдэ баригдажа ашаглалгада оруулагдаhан малажалай шэнэ байранууд болон бусад барилгануудаар ябажа, семинарта хабаадагшад барилгын хүдэлмэриин дүй дүршэлтэй hайнаар танилсаа. Колхозой түрүүлэгшэнэр 500 толгой хониной байха тёсоор баригдаhан байрые hонирхон хараба. Иимэ байранууд манай эндэ таарамжатай, хонидые байлгахада hайн байhан тухай тус колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Ботов, мүн энэ колхозые шефтээ абаhан Хандагатайн леспромхозой директор нүхэр Сальников гэгшэд тодорхойгоор хөөрэжэ үгэhэн байна.

—Колхозой барилгашад шефүүдтэеэ хамта энэ байрые 25 үдэрэй туршада барижа дууhаа. Мүнөө барилгашад тёсоор барилга хэхэ ехэхэн дүй дүршэлтэй болонхой. Тиимэhээ хоёрдохи байраяа барихадаа 20 үдэрэй турша соо дууhажа шадахабди,—гэжэ түрүүлэгшэ нүхэр Ботов хэлэнэ.

Гадна, иимэ байрануудай барилгада мүнгэн зөөри бага гаргашалагдана, барилгын хүдэлмэриин үнэнь химдарна.

Удаань семинарта хабаадагшад хониной, hүнэй-товарна фермэнүүдээр ябажа, малай харууhалга ба эдеэлүүлгын талаар ажалайнь эмхидхэлтэй танилсаа.

Семинар дээрэ Онохойн гүрэнэй селекционно станциин селекционер нүхэр Крамм «Заиграйн аймагта кукуруза тариха тухай», мүн Новобрянска МТС-эй главна агрономой орлогшо нүхэр Киреев «Хартаабха ба овощьнуудые квадратно-гнездовой аргаар тариха тухай» лекцинүүдые уншаhан байна.

Колхозуудай түрүүлэгшэнэрэй гүйлтаар Сталинай нэрэмжэтэ колхозой овощь тарилгын бригадын ажалай дүй дүршэл тухай бригадир нүхэр Матвеев хөөрэжэ үгөө. Тус бригада 1954 ондо гектар бүриhөө 272 центнер капуста, 128 центнер помидор, мүн 96 центнер үгэрсэ хуряаhан байха юм.

Партиин айкомой үүсхэлээр үнгэргэгдэhэн энэ семинар колхозуудай түрүүлэгшэнэртэ нилээд ехэ туhа хүргөө. Тиимэhээ түрүүлэгшэнэр иимэ семинарнуудые саг үргэлжэ үнгэргэжэ байхые дурадхаhан байна.

Майн 1-нэй hайндэрые ажалай шэнэ амжалтануудаар угтая!

С. А. Смолин Улан-Удын паровозо-вагонно заводто 1945 онhоо хойшо слесарь ажаллана. Майн нэгэнэй хүндэлэлдэ ажалай вахтада жагсаад, тэрэ үдэрэйнгөө нормые үлүүлэн дүүргэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: слесарь С. А. Смолин механическа бүридхэлгын цехтэ ажаллажа байна. В. Муллерай фото.

Хоёр заводой мүрысөөн

Майн урда тээхи социалистическэ мүрысөөн орон доторнай үргэн далайсатайгаар дэлгэржэ байна. Фабрика, заводуудай коллективүүд хоорондоо мүрысэн, продукци үйлэдбэрилхэ хахад жэлэйнгээ даалгабариие болзорhоонь урид дүүргэхын түлөө шангаар тэмсэжэ байна.

Энэ мүрысөөндэ түрүүлэн оролсоhон Кемеровскэ областиин Анжеро-Судженскиин шэлэй заводой коллектив Улан-Удын механизированнэ шэлэй заводой хүдэлмэришэдые hаяхан мүрысөөндэ уриба. Эдэ үдэрнүүдтэ шэл үйлэдбэрилэгшэдэй хоорондо мүрысөөнэй эршэ улам шангадажа байна.

—Манай заводойхид Анжеро-Судженскиин шэл үйлэдбэрилэгшэдэй уряае хүндэтэйгөөр хүлеэн абаа. Тэдэнтэй мүрысэхэ зуураа, үйлэдбэриингөө арга боломжонуудые дүүрэн хэрэглэжэ, арадай ажахыда ехээр хэрэглэгдэжэ байhан сонхын шэл үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэбые уридшалан дүүргэхэ зорилго урдаа табинхайбди, — гэжэ шихтэ бүридхэлгын цехын начальник нүхэр Таштамиров хөөрэнэ.

Улан-Удын шэл шанагшадай hаяхан баталан абаhан уялга соонь бүхы түхеэрэлгэнүүдые дүүрэнээр ашаглан, үйлэдбэриин процессүүдые саашадань нарижуулан, ажалай бүтээсые эрид дээшэлүүлэн, продукци үйлэдбэрилхэ жэлэйнгээ түсэбые декабриин 25-да дүүргэхэ гэжэ хэлэгдэнэ. Энэ уялгын бодотоор дүүргэгдээд байхада түсэбhөө гадуур 38 вагон шэл арадай ажахыда эльгээгдэхэ байна. Мүнөө заводой хүдэлмэришэд энэ уялгаяа заатагүй дүүргэхэ гэhэн нэгэн хүсэлтэйгөөр хүдэлмэрилнэ. Хүдэлмэришэдэй ажалай вахтада жагсаhанhаа хойшо заводой цехүүдтэ нормоёо үлүүлэн дүүргэгшэд үдэр ерэхэ бүри олошорно. Шэл отолдог мастер нүхэр Яптуев, шэл хайлуулагша Лоскутов болон бусад халаанайнгаа нормые холо үлүүлэн дүүргэнэ.

—Анжеро-Судженскиин заводойхид ороной шэл үйлэдбэрилэгшэдэй түрүү коллективэй нэгэн юм. Үнгэрэгшэ жэлэйнгээ даалгабариие тэдэнэр үлүүлэн дүүргэhэн байгаа, тиихэдэнь бидэнэр гээгдэлдэ ороhон байгаабди. Табадахи табанжэлэйнгээ даалгабарита түсэбые уридшалан дүүргэжэ, энэ мүрысөөндэ илаха гээшэ манай заводойхидой шухала зорилго болоно,—гэжэ мастер нүхэр Оксанович хөөрэнэ.

Энэ жэлэй түрүүшын квартал соо продукци үйлэдбэрилхэ түсэб болзорhоо урид дүүргэгдэбэ.

Д. Санжиев.

Комбинадай түрүүшүүл

Закаменай аймпромкомбинадай коллектив Майн нэгэниие ажалай шэнэ амжалтаар угтаха гэжэ шиидэнхэй. Хүдэлмэришэн бүхэн эндэ эдэбхитэйгээр хүдэлмэрилнэ.

—Базар Жамсуев ёhотойл новатор хүн даа. Комбинадта 6-дахи жэлээ хүдэлмэрилнэ, энэ үе соо хододоо түрүү зэргэдэ ябалсаа. Мүнөө Базар халаан бүхэнэйнгөө нормые үлүүлэн дүүргэнэ,—гэжэ Петр Ловцов хөөрэнэ. Нүхэр Жамсуев модо хюрөөдэлгэ дээрэ пилорамаяа hайнаар ябуулна. Тэрэнэй гараар хюрөөдэгдэhэн тёсууд колхозуудай барилгада хэрэглэгдэнэ.

Нүхэр Ловцов өөрөөшье баhал мүрысөөнэй түрүүшүүлэй нэгэн юм. Тэрэнэй хүдэлгэжэ байдаг локомобиль электроэнерги таhалдалгүйгөөр үгэдэг. Локомобилиинь түлишөөр хододоо хангагданхай, сэбэрлэгдэhэн, тоhодогдоhон байдаг.

Байгша оной түрүүшын кварталай хүдэлмэриин дүнгөөр эдэ түрүүшүүл комбинадайнгаа Хүндэлэлэй доскада бэшэгдэбэ.

Н. Тогошиев.

Эдэбхитэй агитатор эрхим новатор

Үдын забhарлалгын үедэ ПВЗ паровозо-колёсно цех соо н Бадмаевые тойрон олон хүдэлм шэд сугларанхай байдаг. Т агитатор hэн туладаа хүдэлм шэдтэ элдэб шэнэ hонин юум дые дуулгадаг байна. Гри Бадмаев эдэбхитэй агитатор ба hаа гадна, үйлэдбэриин түрүү н тор юм.

1950 ондо түсэб дүүргэлгын hалдалда ороходо, цехын адм страци болон партийна орган коммунист Г. Е. Бадмаевые бр дидаар томилхо тухай шиидх гаргаhан байгаа. Тэрэ бригад хэдэн жэлдэ таhалгаряагүй х мэрилжэ, ехэхэн дүй дүршэлтэ лоо. Бригадынь хүдэлмэри пот аргаар эмхидхэгдэнхэй. Прод үйлэдбэрилхэ түсэбынь hара, к тал бүхэндэ үлүүлэн дүүргэд байна.

Нүхэр Бадмаев уралан н жуулгын дурадхалнуудые зох Тэдэ дурадхалнуудайнь үйлэдб дэ нэбтэрүүлэгдэhэнэй ашаар металл алмагдаhан байна.

Мүнөө энэ новаторай хүтэлб дэг бригада Майн 1-нэй хүнд дэ социалистическэ мүрысө эдэбхитэйгээр хабаадалсан, моёо үдэр бүри 150—180 про дүүргэнэ.

М. Поздее

Заhабарилагшадай амжалта

Котёлнуудые заhабарилга У Удын судна заhабарилгын заво хи эгээл хүндэ хүдэлмэрину нэгэн гэжэ тоологдодог юм. Ко нуудые заhабарилагшадай хүдэ риие олон жэлэй дүй дүрш бригадир нүхэр А. С. Левагин тэлбэрилнэ. Тэрээнэй бригада хүнhөө бүридэдэг. Бригадада к заhабарилагшадhаа гадна, га шад болон бусадшье мэргэжэ бии.

Левагинай бригадынхид су нуудые капитальнаар заhабар зуураа, мүн жэжэ заhабари Котёл заhабарилагшад гагнагш хүдэлмэриие hаатуулхагүйн тэдэнэрhээ хэдэн үдэрөөр ябадаг юм. Бригадын олохон дэлмэришэд ажалай эрхим ж харуулна. Котёльщигууд К. К зов, Ф. Баженов гэгшэд даал ряа hара бүри 180—190 процент рэтэр дүүргэнэ. hаяхан ремесл училищи дүүргэhэн залуу ко щигууд нүхэд И. Гребельщико Лужников, Г. Антонов гэгшэд габаряа мүн лэ 170 процент ху дүүргэнэ.

А. С. Левагинай бригада М нэгэнэй hайндэрые ажалай ам таар угтахын тулада нүхэр К вай бригадынхидтай мүры байна. Тус бригада энэ жэлэ квартальна түсэб 180 процент гээ.

Д. Галда

Ажалай бүтээсые дээшэлүүлхын түлөө

Улан-Удэ городой ажалшадай түлөөлэгшэдэй хамтын суглаан hаяхан болобо. Суглаан дээрэ Улан-Удэ городой предприятинуудай коллективүүдэй 1954 ондо абаhан социалистическэ уялгануудай дүүргэлтэ, тэрэшэлэн 1955 оной зорилгонууд тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. Тус асуудалаар ажалшадай депутадуудай Улан-Удын Городской Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ **К. В. Гурьянов** элидхэл хэhэн байна.

Москвагай ба Московско областиин промышленна түрүү предприятинуудай патриотическа үүсхэлые Улан-Удэ городой предприятинуудай хүдэлмэришэд үргэнөөр дэмжээд, табадахи табанжэлэй түсэбые болзорhоонь урид дүүргэхын түлөө шангаар тэмсэжэ ороо. Городской районой предприятинууд жэлэйнгээ түсэбые нёдондо декабриин 23-да, Железнодорожно болон Пригороднэ районуудай предприятинууд декабриин 14-дэ сүм дүүргээ,—гэжэ элидхэлшэ мэдүүлбэ.—Нёдондо жэлдэ городой предприятинуудай үйлэдбэри дээрэ уралан нарижуулгын 1500 дурадхал нэбтэрүүлэгдээ. Тэрэнэй ашаар 6 миллион түхэригэй алмалта хэгдэhэн байна.

Түрүүнээ гээгдэжэ ябаhан олохон предприятинууд гүрэнэй даалгабарита түсэбүүдые болзорhоонь урид дүүргэхын түлөө хүдэлмэридөө эрид хубилалта хэжэ, түрүү предприятинуудай тоодо ороо. Жэшээлхэдэ, сабхи оёдог фабрика, «Металлоширпотреб», шэгнүүр заhабарилгын заводууд болон бусад предприятинууд жэлэйнгээ даалгабарита түсэбүүдые уридшалан дүүргэhэн байна. Сэмбын, сабхиин фабриканууд, вагонно депогой коллективүүдтэ КПСС-эй городской комитедэй ба городской Соведэй гүйсэдкомой дамжуулгын Улаан туг, хүндэлэлэй грамотатайгаар үгтэhэн юм. Тиихэдэ хэлхэе-холбооной транспортна конторын коллектив городой предприятинуудай дунда дэлгэрhэн социалистическэ мүрысөөндэ hүүлшын гурбан кварталай туршада түрүүлжэ ябана.

КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй шиидхэбэриие бэелүүлэн, городой предприятинууд 50 колхоздо, 8 МТС-тэ шефскэ туhаламжа үзүүлжэ байна. Мүнөө республикымнай колхозуудта городой предприятинуудай хүсөөр малай 20 гаран байранууд баригдажа үгтөө.

Гэхэтэй хамта, зарим предприятинууд колхозуудта ёhотой шефскэ туhаламжа үзүүлхэ хэрэгтэ хайша хэрэгээр хандана. Механизированнэ шэлэй завод (директорынь нүхэр Логвиненко) шефтээ абаhан колхоздоо мүнөө хүрэтэр нэгэшье байра бариагүй байhаар. Тиихэдэ зарим предприятинуудай хүтэлбэрил hүүлэй үедэ шефскэ туhалам hапалаа багаар табина. Ил мяха-консервын комбинадай д тор нүхэр Карасев, модоной за директор нүхэр Оглоблин боло сад энэ шухала хүдэлмэриие м жархёо гэжэ элидхэлшэ хэлэб

Барилгын материалнуудые бэрилдэг предприятинуудай h үедэ муугаар хүдэлмэрилжэ б тушаа «Бурмонголгорстрой» тр модошо дархашуулай бригади хэр Глубцов шүүмжэлээ. Эн боложо, баригдажа байhан гэр ранууд саг болзор соогоо ашаг ла оруулагданагүй.

Ажалай эмхидхэлэй hула, соц стическэ мүрысөөнэй дэлгэрүү дэггүй дээрэhээ 1954 ондо гор предприяти гүрэнэй түсэбые гээгүй. Тэдэнэй тоодо: шэлэй, пицын заводууд, «Керамик», строй», «Кооптруд» болон рилгын бусад артельнууд оро

Суглаан дээрэ элирүүлэгдэ тагдалнуудые ойрын сагта у жа, ажалай бүтээсые саашадан шэлүүлхэ талаар тусхай тогто талан абтаа. hүүлээрнь сугл хабаадагшад продукци үйлэд хэ табадахи табанжэлэй түс болзорhоонь урид дүүргэхэ социалистическэ уялгануудые лан абаhан байна.

Сабшалан һайжаруулжа, ургасыень дээшэлүүлхэбди

Манай колхозой адуу мал жэлһээ жэлдэ олошоржо байна. Тиимэһээ малаа үбһэ тэжээлээр хангахын тулада сабшалангай газар һайжаруулха хэрэгтэй. Би 1940 онһоо хойшо луговодоор ажалланаб. Намда 220 гектар газар даалгагданхай. Энэ газар дээрэһээ зарим жэлдэ яһала үбһэ хуряажа абадаг байнабди. Жэшээлхэдэ, 1952 ондо тэндэһээ гектар бүриин 18—20 центнер үбһэн хуряагдаа һэн. Харин үнгэрэгшэ жэлдэ участогһаамнай тон муу ургаса абаһан байна. Гектар бүриһөө миил 10 центнер үбһэн хуряагдаа. Энэ дээрэһээ болооб гэхэдэ, үнгэрэгшэ жэлдэ Загастай горхоной уһан байжа, сабшалангай газар өөдөө уһалагдаагүй.

Мүнөө жэлдэ Загастай горхоной ... нэгэ хэмжээндэ байлгахын тулада тусгаар регулятор бариха байна. Энэ барилгада нилээд ехэ шулуун, модон хэрэгтэй болохо юм. Мүнөө барилгын эдэ материалнууд бэлэдхэгдэжэ байна.

Энэ регуляторые барижа дүүргэһэнэй минии участок дээгүүрхи гараһан канаваар уһан урадхуулагдажа, бүхы сабшаламни уһалагдаха ...

Гадна, би уһанай хаалта хэхэ мо... бэлэдхэжэ дүүргээб. Минии участок дээрэ 1500 шарга наг шэбхэ гаргагдаа. Саһанай хайлахатай хамта шэбхээ һайрамай уһаар дэбтээжэ, тарааха байнаб. Зундаа ехээр ...дадаг газарнуудта мүльһэ, тошон ...эр гаргагдаа.

Колхозой правлени нёдондо 150 гектар намагтай газар хатааха даалгабари намда үгэһэн байгаа. Тэрэ даалгабариень шадал зэргээрээ дүүргээб. Олон жэжэхэнүүд канаванууды татажа, намагай уһыень ...дхуулан хатааһан байнаб. Тэрэ газар дээрэһээ 1954 ондо үбһэ абажа ...аатүй һэмди. Мүнөө жэлдэ тэн... малшад наг шэбхэ гаргажа бай... Гадна, саһанай хайламсаар тэрэ ...рые суперфосфадаар үтэгжүүлхэб. Иимэ газар дээрэ шииг нойто тогтоохо хэрэггүй. Яахадааб гэхэдэ, урдань намаг байһан газар шииг нойтоор элбэг байдаг. Сабшалан һайжаруулха эдэ бүхы хүдэлмэринүүдые хэхэдэмни малшад ехээр туһалдаг. Илангаяа, нүхэр Бальчиновагай хүтэлбэрилдэг гүүртын һаалишад, нүхэр Сультимовай хүтэлбэрилдэг отарын хонишод ехэ туһа хүргэнэ. Эндэхи малшад малайнгаа наг шэбхэ бүхыдэнь минии участок дээрэ гаргана. Мүн тэдэнэр сабшалан уһалалсадаг.

Луговодоор ажаллаха гээшэ ехэ харюусалгатай, хүндэтэй хэрэг мүн. Энэ хүдэлмэри хэхэдээ агротехникын заабарие наринаар сахиха хэрэгтэй. Луговодоор арба гаран жэл соо ажаллажа, нилээд дүй дүршэлтэй бологдоо. Тиибэ яабашье, ойлгоогүй, мэдээгүй юумэн үшөөл олон.

Мэргэжэлээ дээшэлүүлхын тулада республикын түрүү луговодууд нүхэд Батышев, Ефимов гэгшэдэй дүй дүршэлые хододоо шудалнаб. Элэнэй арга методүүдые ажал дээрээ шадал зэргээрээ хэрэглэдэгби. Минии хүдэлмэридэ Сэлэнгын МТС-эй мелиоратор нүхэр Михайлова яһала ехээр туһална. Энэ нүхэр минии хэһэн ажалые хододоо шалгажа үзэдэг, дутагдалнуудай байгаа һаань, тэрэ дары хэлэжэ үгэдэг.

«Малажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ ехэдхэхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй шиидхэбэрине шудалхадаа адуу малые бүдүүн тэжээлээр гүйсэд хангахын тула сабшалангай газар һайжаруулха хүдэлмэрине хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар ябуулха хэрэгтэй гэжэ ойлгооб. Мүнөө жэлдэ даалгагдаһан участок дээрээ агротехническэ хэмжээ-ябуулгануудые һайнаар хэжэ, га бүриин 15—17 центнер үбһэ ургуулха уялга абааб. Энэ уялгаяа заатагүй дүүргэхэб.

Жамсаран Жалсараев,
Сэлэнгын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой луговод.

Шадабаритай луговод

Мухаршэбэрэй аймагай Сагаан Нуутайн сомоной «Улаан Шулуун» колхоздо 61 наһатай үбгэн Ба... Дунко Бадмаев 1945 онһоо хойшо луговодоор хүдэлмэрилнэ. Энэ үнгэрһэн сагай туршада нүхэр Бадмаев сабшалангай ургасые нилээд дээшэлүүлээ. Тус колхозой зарим участогһаа нүхэр Бадмаев 90 центнер хүрэтэр үбһэ хуряадаг байна. 1954 ондо 7 гектар сабшалангай газарһаа ...да зэргээр гектарай 20 центнер ...э хуряагаа.

Энэ луговод иимэ амжалтануудые ...шан гэжэ туйлааб? Нэгэдэхеэр, ...рай сабшалангуудые 3 дахин уһа..., нютагай үтэгжүүлгэнүүдые хэ...энэ, хоёрдохёор, намагтай газарнуудые хатааж сабшалан болгоо.

Сабшалангуудые гандуулхагүйн ... нүхэр Бадмаев таарахаар га...тань тошон халяажа сабшаландаа ...һэ тогтоодог юм. Мүн бүхы сабшалангуудтаа наг шэбхэ адхаад, ...рай һайрамай уһаар уһалхадань ... шанартай үбһэн хуряагдадаг ...а. Иимэһээ Шэнэһэтэ гэжэ нютагай 50 гектарта наг шэбхэ адхаа. ...а, Нарин гэжэ нютагай 20 гектар сабшаланһаа гектарай 95 центнер үбһэ хуряаха һанаатай юм.

1954 оной хүдөө ажахын Бүхэсоюзна выставкэдэ хабаадалсажа, нүхэр Бадмаев намагтай газарнуудһаа ехэ үбһэ хуряадаг түрүү луговодуудай тэндэ харуулагдаһан арга метод өөрынгөө ажалда хэрэглэжэ байна. Тиин нёдондо Булагта гэжэ нютагта 30 гектар намаг хатаажа, гектарай 18—19 центнер ургаса хуряаһан һаа, мүнөө жэл Мухаршэбэрхэн гэжэ нютагай 35 гектар намаг хатаажа гектарай 20—23 центнер үбһэ абахаб гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Мүн 1954 оной намар Хонхолойн МТС «С-80» маркын трактораар 65 километр утатай канава һубагуудые сабшаландань татажа үгэһэн байна. Иигэжэ колхоз сабшалангай ехэхэн газарһаа горьтой үбһэ хуряаха аргатай болоо. Гадна огород уһалха 7 километр канава һубаг татагдаа.

Малда тэжээлэй бата бэхи база байгуулха гэжэ партиин ЦК-гэй январска Пленумэй онсо заагаад байхада, сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ хүдэлмэри бүри үргэнөөр ябуулжа, луговод Бадмаев сабшалангай газарай гектар бүриһөө дунда зэргээр 25 центнер ургаса хуряахаар шиидэнхэй хүдэлжэ байна.

Д. Самбуев.

Түнхэнэй аймагай „Путь Ленина“ колхоздо

ҺАЙН ШАНАРТАЙ ҮРЭҺЭ БЭЛДЭНЭ

Жемчугэй сомоной «Путь Ленина» колхоз үрэһэнэйнгөө таряа сэбэрлэжэ дүүргэхэ дүтэлөө. Таряа сэбэрлэлгэ дээрэ тракторай мотороор хэдэн янзын машинанууд хүдэлгэгдэнэ. Тракторист нүхэр Г. Зарбаев, машинист С. Ангаров гэгшэд һайнаар хүдэлмэрилжэ, даалгабаряа 100—150 процент дүүргэнэ.

ШЭНЭ БАРИЛГАНУУД

Колхоз һүүлэй жэлнүүдтэ шэнэ барилгануудые олоор бодхоожо, нилээд болбосон түхэлтэй боложо байна.

Энэ жэлдэ ехэнхидээ малай байранууд баригдахаар хараалагдана. Мүнөө 2 мянга шахуу кубометр барилгын модон бэлэдхэгдээ.

Һаяхан колхозой гэшүүд, «Скотимпортын» конторын, Кыренскэ МТС-эй хүдэлмэрилэгшэд воскресник эмхидхэжэ, Аюурхай гэжэ газарһаа һургуулиин байшан зөөгөө. Ерэхэ жэлдэ колхозой дэргэдэ дунда һургуули нээгдэхэ юм. Һургуулиие колхоз бариха байна.

КОЛХОЗОЙ ОЛЗО

Үнгэрһэн жэлдэ колхоз ехэхэн олзо оруулжа, колхознигуудайнгаа ажалта үдэртэ хубааһан байна.

Колхозой түрүү малшан, 69 наһатай үбгэн Дагба-Доржо Догдонов 1954 ондо олоһон 1250 ажалта үдэртөө 3120 түхэриг мүнгэ, 30 центнер таряа абаба.

Колхознигууд ажалта үдэртөө абаһан мүнгэеэ нөөсэлгын кассада хадагална.

Б. Бирбаев.

Шэнэ номууд

Манай республикын магазинууд болон киоскнуудта уранһайханай шэнэ номууд олоор абтаад, худалдаанда гаргагдаба. Тэдэнэй тоодо иимэ номууд бии:

Н. И. Митюшкин—Советскэ патриотизм гээшэ юун бэ. 90 мүнгэтэ.

С. В. Розов—Черчениин курс. Энэ ном техникумүүдэй һурагшадта зорюулагдана. 9 түхэриг 25 мүнгэтэ.

Хүүгэдэй яслинууд ба гэрнүүдэй врачуудай хүтэлбэри. 19 түхэриг 50 мүнгэтэ.

Малажалай фермэнүүдэй ажал ехэтэй хүдэлмэринүүдые механизацилга. 7 түхэриг 45 мүнгэтэ.

Н. Г. Андреев—Тэжээл үйлэдбэрилгэ ба ботаникын үндэһэ һууринууд. Энэ ном ветеринарна институт болон факультедүүдтэ хэрэглэгдэхээр хараалагдана. 10 түхэриг 50 мүнгэтэ.

Искусственна үрэжүүлгэ үргэнөөр хэрэглэе

КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленум малажалай ашаг шэмэ эрид дээшэлүүлхэ гэжэ тогтоогоо. Энэ зорилгые бэелүүлхэ арга боломжо манай республикада хүсэд дүүрэн бии. Колхозууд болон совхозууд хонидой тоо толгой олошоруулха, гүрэндөө нооһо ехээр тушааха аргатай. Мүн нарин, нарибтар нооһотой хонидые олоор үсхэхэ, тэдэнэй нооһонойнь шанарые һайжаруулха, племенной хүдэлмэри үргэнөөр ябуулха гээшэ Пленумэй тогтоолнуудые бэелүүлхэ хэрэгтэ тон ехэ удхашанартай болоно.

Һайн шанартай ехэ нооһо абахын түлөө нютагай шэрүүн нооһотой хонидто нарин нооһотой һайн үүлтэрэй хусануудые табижа, хонидойнгоо үүлтэр һайжаруулха шухала. Хонидоо һайн үүлтэрэй хусануудта табижа, абаһан түлнүүдээ зоотехническэ заабарин ёһоор эдеэлүүлжэ, харууһалжа байха гээшэ хонин һүрэгэй үүлтэр һайжаруулха хэрэгтэ шухала удхашанартай.

Искусственна үрэжүүлгэ хадаа хонин һүрэгэй үүлтэрые богони саг соо һайжаруулха түрүү зоотехническэ хэмжээ-ябуулга мүн болоно. Манай республикада хонидые искусственна аргаар һайнаар үрэжүүлжэ байдаг колхозууд олон. Дүй дүршэлтэй, мэргэжэл шадабаритай техник-осеменаторнууд, мүн энэ хүдэлмэридэ дүршэһэн хонишодшье бии. Жэшээлхэдэ, Сэлэнгын аймагай Сталинай нэрэмжэтэ колхозой искусственна үрэжүүлгын пунктын техник-осеменатор Д. Чимитова 1953 ондо түсэбэй ёһоор 2000 хонидой оронда 2220 толгой хонидые ороондо оруулгые эмхидхээ. Тэдэ хонидой 98,3 процентнь хурьгалаа. Д. Чимитова техник-осеменатораар 15 жэлэй турша соо хүдэлжэ, ехэ дүршэлтэй болоо. Кяхтын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой нэгэ отарын 600 толгой хонидые техник-осеменатор Сахаровай искусственна аргаар үрэжүүлһэниинь бултадаа хурьгалаа.

Үрэжүүлгын пунктда хэрэглэхээр илгагдаһан хусанууд һайн бэетэй, үбшэ эрэмдэггүй, тон һайн үүлтэрэй байха ёһотой. Ветеринарна мэргэжэлтэд хэрэглэгдэхэ хусануудые бүхы талаһаань һайнаар шалгажа үзэхэ, урда урда жэлнүүдэйнь түлнүүдэй ямар байһые хараадаа абалсаха ёһотой. Мүн тэрэшэлэн зоотехническэ комисси хэрэгтэй хусануудые илгахадаа отара бүхэндэ хэгдэдэг племенной хүдэлмэриин түсэб ба хараа шэглэлые анхаралдаа абалсаха уялгатай. Элитнэ эрхим хусануудые хүсэдөөр хэрэглэхын тула нэгэндэнь 300—500-һаа үсөөн бэшэ хонидые табиха хэрэгтэй. Хонидойнгоо түрэл, нэгэ шуһатай болошогүйн тула хусануудые отара бүриндэ һэлгэжэ байха шухала. Ороонoй кампаниин эхилхэһээ һара хахад урдуур хусануудай үрэһэнэй шанар шалгагдаха зэргэтэй. Ороондо бэлэдхэлэй үедэ хусанууд нэгэ кубическа сантиметр Г—4 гэһэн сэгнэлтэтэй үрэһэ гаргадаг болохо ёһотой.

Үүлтэртэ хусануудые ууժам, хуурай, һаруул, сэбэр байрада байлгажа, һарадаа хоёр дахин шалгадаг юм. Тэдээндэ бүхэли жэл соо, илангаяа үбэлэй сагта эрхим шанартай үбһэ, концентрированнэ тэжээл зүбөөр эдюулхэдэ ороонoй кампаниин үедэ хүсэ шадал ехэтэй болоһон байдаг. Хабар, зун, намарай һаранuудта, илангаяа ороонoй кампаниин үедэ хусануудые эгээ һайн бэлшээринүүдтэ адуулаад, 500 грамм концентрированнэ тэжээл тус бүридэнь нэмэжэ эдюулхэ шухала. 80—100 килограмм амидын шэгнүүртэй үдэртөө 4 дахин үрэһэ үгэлэг хусануудта ороонoй үедэ 0,8—1,0 килограмм овёс, 200 грамм жмых, 100—200 грамм һагшадаһа, 200 грамм яһанай талха, 2—3 литр машинадагдаһан һү, 200—500 грамм морковь гү, али силос, 2—3 түүхэй үндэгэ болон 10 грамм дабһа эдюулдэг юм. Хусануудай хүсэ шадалыень, амидынь шэгнүүрые, наһыень, мүн ямар тэжээлнүүдтэй байһанаа харалсажа байгаад энэ рационииень хубилгажа болохо юм.

Хусануудта үбһэ үдэрэй хоёр дахин, концентрированнэ болон шэмэтэ тэжээлнүүдые 3 дахин эдюулээд, сүүдхэдээ хоёр дахин уһалаад байхада һайн. Үбэлэй сагта хусануудые сэбэр агаарта гаргажа, газаагуур нэгэ хэды ябуулха хэрэгтэй. Юуб гэхэдэ, газаагуур ябадаггүй хусанууд таргалаад, садатараа эдеэлээшье һаа, үрэһэ гаргахаяа болиходог юм. Ороонoй үедэ нэгэ хусаһаа үдэртөө 2—4 дахин үрэһэн абтажа байха ёһотой.

Түрүү хонишодой дүй дүршэлые харахада һайнаар эдеэлүүлэгдэжэ, харууһалагдажа байһан хонид ороонoй кампаниин болоходо хүсэ шадал һайнтай байгаад, ороондо һайнаар ородог, тиигээд эхир хурьгадые гарнадаг, түлынь һайн байдаг. Зунай бэлшээриин үеһөө эхилжэ, эхэ хонидые ороондо бэлэдхэхэ хэрэгтэй.

Ороонoй кампаниин үедэ отара бүхэндэ үгтэһэн бэлшээрине 2—3—4 газарта хубаажа, ээлжээгээр хэрэглэхэ ёһотой. Эхэ хонидые үдэр бүри хоёр дахин уһалдаг юм. Дабһа долёолгоходо һайн.

Энэ түрүү аргые зүбөөр хэрэглэхын тула искусственна үрэжүүлгын пунктын гэр байрые саг соонь бэлэн болгохо шухала. Тэрэ гэр 16 квадратна метр үрэжүүлгын таһалгатай, 8 квадратна метр лабораториин таһалгатай байха юм. Үрэжүүлэгдээгүй ба үрэжүүлэгдэһэн хонидой амяар амяараа байхаар 16 квадратна метр талмайтай хоёр таһалга (тамбур) бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Тиин олон отарануудай нэгэ пунктда даалгагдаһан байгаа һаань, ороондо орохо хонидой баймаар хушалтатай хоёр хорой бариха хэрэгтэй.

Үрэжүүлгын таһалга соо ходоодоо 20 градусһаа доошо бэшэ дулаан байха зэргэтэй. Сонхонуудайнь талмай полой талмайн арбанай, арбан хоёрой нэгэ хубиһаа бага бэшэ байдаг. Тэрэ таһалга соо полһоо хахад метр үндэр газарта 1 квадратна метр талмайтай нэгэ сонхо хэгдэдэг. Хонидые үрэжүүлдэг тэрэ станогые сонходо дүтэ табихада дээрэ юм. Мүн станогой баруун, зүүн хажуудань хэрэгсэлнүүдэй 2 стол табиха, хүдэлмэриин эхилхын урда тээ гэрээ сэбэрлэхэ, извёсткоор дезинфекцилхэ, сэбэр агаар оруулха хэрэгтэй.

Искусственна үрэжүүлгэ хэхэдээ хонидой ороондо орохо болоһыень хараадаа абаха шухала. Юуб гэхэдэ, ороондо орохо болоодүй байһан хонид үрэжүүлэгдээшье һаа, һубайржа болодог юм. Шэлэгдэһэн хонидые 40 хоногой туршада заатагүй ороондо оруулха шухала. Хонидой эхирлэхын тулада тэдэнние хоёр дахин үрэжүүлдэг юм. Юуб гэхэдэ, хонидые хоёр дахин үрэжүүлхэдэ түлнүүдые абалга 5—10 процентээр олошордог байна. Мүн хониной ороондо орохо болоходонь түрүүшын үдэр үрэжүүлхэеэ оролдохо хэрэгтэй. Шэнэ абтаһан үрэһэн хүйтэндэ муудадаг. Тиимэһээ тэрэниие 18—25 градус дулаан байрада хэрэглэхэ ёһотой.

Һүүлэй үедэ манай республикада үргэнөөр хэрэглэгдэжэ байгаа — хонидые эртэ, зундаа болон намарай эхеэр ороондо оруулаад, эртэ хурьгалуулха—шэнэ арга шухала удхашанартай байна. Үбэл гү, али эртэ хабар абтаһан түл зунай сагта хүсэд томо боложо, хойто үбэлэй хүйтэниие тэсэмгэйгээр дабадаг гэжэ республикын түрүү хонишодой дүй дүршэл гэршэлнэ.

Тиимэһээ хонидой ороонoй кампаниие август, сентябрь һарада эмхидхэхэдэ манай республикын эрхэ байдалда таарамжатай гэжэ тоолонобди.

А. Хилтухинов, зоотехник.

Хонишодой түрүү бригада

Нүхэр Цыдендамбаевай даадаг хонишодой бригада Кяхтын аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой малшадай дунда сууда гаранхай. Мүнөө тэрэ бригадын хонишод партиин ЦК-гэй январска Пленумээр табигдаһан асари ехэ программые бэелүүлхэ гэжэ шиидээд, хонидойнгоо тоо толгойе олошоруулхын, хонидһоо нооһо ехээр хайшалхын түлөө хамаг бүхы хүсэеэ элсүүлэн хүдэлмэрилнэ.

Хонидые үбэлдөө хурьгалуулхада һайн байһые мэдэһэн хонишон Намсал Ямпилова болон тэрэнэй нүхэд хонидоо үнгэрэгшэ зундаа ороондо оруулһан юм. Тэрэнэй ашаар мүнөө хонидоо олоор түрүүлжэ, 450 хонидойнгоо 273-еньхурьгалуулаад байна. Хурьгадынь кошарно-базова аргаар, бүрин бүтэнөөр түлжүүлэгдэнэ. Энэ шэнэ аргын ашатай туһатай байһаниие тэдэнэр өөһэдынгөө бодото ажал дээрэһээ ойлгобо.

Энэ түрүү бригадын хонишод мүнөө жэлдэ 100 хонин бүриһөө 130 хурьга абаха гэжэ шиидээд, тэрэнээ бодотоор бэелүүлхын тулада хурьгалһан хонидоо мүнөө дахин ороондо оруулжа эхилбэ. Тиигэжэ, хонидоо ерэхэ зундаа хэнзэлүүлхэнь.

Эндэхи хонишод мүн хонидһоо ехэ нооһо хайшалхын, хонидой үүлтэр һайжаруулхын түлөө тэмсэнэ. Энэ жэлдэ хонидһоо нооһо хайшалалгые нилээд ехэдхэхэ юм. Пурбо Цыдендамбаевай бригада колхозойнгоо хонишодой мүрысөөндэ түрүү һуури эзэлээд, правлени болон партийна организациин дамжуулгын Улаан туг барижа ябана.

С. Эрдынеев.

ВЕНГРИИН АРАДАЙ НАЦИОНАЛЬНА ҺАЙНДЭР

Апрелиин 4-дэ венгерскэ арадай национальна ехэ һайндэр болохонь. Арбан жэлэй саада тээ энэ үдэр Советскэ Арми Венгрие фашистска эзэлэлтэһээ сүлөөлһэн байна.

1945 оной хабар венгерскэ арадта хубисхалгын ба национальна һалбаран ургалгын хабар болоо һэн. Венгерскэ арад помещигүүд ба капиталистнуудай эзэмдэн дарлалга ябадалые эсэслэн бута сохиһон байна. Засаг түрэеэ ажалшад өөһэдынгөө гарта абаа. Мүнөө Венгри социализм амжалтатайгаар байгуулха байһан арадай демократиин орон болоо. Советскэ Союзтай, агууехэ демократическа лагериин бүхы арадуудтай нягта хани барисаатай болонхой.

Сүлөөлэгдэһэнэйнгөө ойе һайндэрлэхэ зууралаа, венгерскэ арад ябажа гараһан харгы замуудаа омогорхон һанана. «Хэрбээ Венгриин сүлөөлэгдэһэнһөө хойшо үнгэрһэн сагые харан үзэхэ болоо һаа, энэ арбан жэл соо болоһон экономическа, ниитын, политическэ ба культурна һалбаран хүгжэлтын иимэ гүнзэгы хубилалтануудые түүхын мянгаад жэлдэ манай орон хараагүй юм, гэжэ үнгэрэгшэ жэлдэ болоһон съезд дээрэ венгерскэ ажалшадай партиин ЦК-гэй хэлэһэн отчёто элидхэл соо хэлэгдэнэ.

Энэ хубилалтанууд ороной түхэл байдалые үндэһөөрнь һэргээгээ. Гээгдэмэл промышленностьтай, городуудгүй, сагүргэлжын хүдэлмэригүйдэлдэ, хүдөөдэ хэдэн миллион үгытэй, түүлтэй хуушан Венгри хуушанайнь шэнэдхэгдээ. Мүнөөнэй Венгри индустриальна орон болонхой.

Арадай засагай жэлнүүдтэ хэдэн зуун предприятинууд шэнэдхэн баригдаа, баригдаа.

Венгриин столицын дэргэдэ, Дунай дээрэ Чепель гэжэ ольтирог бии. Мүнөө энэ ольтирог ороной промышленна томо центр болонхой. Чепельдэхи металлургическа ба машина бүтээлгын заводууд шэнэдхэн байгуулагдажа, шэнэ түхеэрэлтэнүүдтэй болоһон байна. Тэдэнэй бүтээхэ хүсэниинь нилээд ехэ болоһон ба продукциинь шанар һайжарһан байха юм. «Чепель» гэжэ тэмдэгтэй машинанууд Венгриһээ гадуур—Хитадта, Урда Америкэдэ, Египедтэ мэдээжэ болонхой. Венгриин харгы замуудаар «Чепель» гэһэн тэмдэгтэй ашаанай машинанууд ябадаг. Тэдэнние орон доторхи түрүүшын автомобильна завод гаргана. Тэрэ завод баригдаһаар табан жэл болоо.

Урдань Чепель Венгриин хүдэлмэришэн ангиин революционно хүдэлөөнэй центрынь байһан юм. Чепельшье хүгжөө, тэрэнэй хүн зоншье ургаа.

Хэрбээ Чепель ольтирогһоо Дунайгаар урагшаа ошобол, хэдэн арбаад километр ябаад байхада промышленна баһа нэгэ город харагдадаг. Энэ Венгриин карта дээрэ һаяхан бии болоһон Сталинварош гэжэ город юм. Түрүүшын табанжэл соо Сталинварош урган гараа. Мүнөө эндэ баригдажа байһан металлургическа комбинат шэрэм ба булад үгэдэг болонхой. Сталинварошско нэгэдэхи домнын сүүдхэ соо гаргаһан продукцяар 140 трактор, 300 комбайн гү, али 400 сеялкэ хэжэ болохо юм.

«Комло—Печь городой хажуудa оршодог, 3262 хүнэй ажаһуудаг, Жандармериин таһагтай заахан тосхон юм» гэжэ 1944 оной венгерскэ географическа справочник соо хэлэгдэнэ. Мүнөө Комло жаахан тосхон бэшэ, харин таатай зохид байрын гэрнүүдтэй, олон дабхар ниитын байшангуудтай город болонхой. Ургажа байгаа венгерскэ промышленностьда нүүрһэн ехээр хэрэглэгдэдэг, тиин Комлын хажууда нүүрһэнэй тон ехэ уурхайнууд бии юм. Комлые тойроод шахтанууд бии болоно. Тэрээнтэй хамта шахтерско шэнэ һайн город урган гарана.

Венгриин хойто зүгтэ, Шайо голой эрье шадар байдаг Казинц ба Барцика гэжэ тосхонуудые орон дотор үсөөхэн хүн мэдэдэг байһан юм. Мүнөө эндэ Казинбарцика гэжэ социалистическэ шэнэ город баригдажа байна. Эндэ химическэ комбинат баригдажа байна. Тэрэ хадаа орон дотор мүнөө үйлэдбэрилэгдэжэ байһанда орходоо 3 дахин ехэ үтэгжүүлгэнүүдые үгэхэ юм.

Табанжэлэй турша соо Иноттохи хүсэтэ электростанци ток үгэжэ захалһан, Сегедэдэ ехэ текстильнэ комбинат ашаглалтада оруулагдаһан байна. Мүн алюминиевэ комбинат түрүүшынгээ металл үгөө. Урдань промышленностяараа гээгдэнги байһан Дебрецен, Дендьеш, Сольнок, Ньиредхаза, Бекешчаба, Капошвар ба бусад нютагуудта шэнэ заводууд ба фабриканууд баригданхай.

Социалистическэ индустриализациин ашаар орон дотор промышленна продукциин хэмжээн сэрэгэй урда тээхи жэлнүүдтэй сасуулхада, 1954 ондо 3 дахинһаа үлүү ехэ болоһон байна. Машина бүтээлгэ нилээд ехээр хүгжөө. Орон дотор металл болбосоруулдаг станогууд, шахтна машинанууд, тракторнууд, комбайнууд түрүүшынхеэ үйлэдбэрилэгдэдэг болоо. Станок бүтээлгын продукци сэрэгэй урда тээхи хэмжээе таба дахин үлүүлбэ.

Венгридэ социалистическэ индустриализацилгын политика саашадаашье үргэлжэлүүлэгдэхэ байна. Һүүлэй үедэ орон дотор дэлгэрһэн марксизмда эсэргүү, партида эсэргүү, оппортунистическэ хараа бодолнуудые Венгерскэ ажалшадай партиин ЦК-гэй һаяхан болоһон Пленум эрид шууд буруушаагаа. Иимэ хараа бодолнуудай нүлөөгөөр промышленностиин хүгжэлтэ удаарһан байна. Социалистическэ байгуулалтые амжалтатайгаар хүгжөөхын тулада арадай ажахыда хүндэ промышленностиие үлэмжэ ехээр хүгжэлтые хангажа, партиин генеральна хараа шугамые, социалистическэ индустриализациин политикые хэлбэришэгүйгөөр бэелүүлхэ гэжэ Пленум дээрэ баталагдаһан резолюци дотор хэлэгдэнэ.

Венгриин хоёрдохи табанжэлэй түсэб соо, түбхын түрүүндэ хүндэ промышленностиие хүсэтэйгөөр хүгжөөхэ гэһэн хэмжээнүүд хараалагдаа.

Арадай засагай жэлнүүдтэ хүндэ промышленностиие хүгжөөһэнэй ашаар хүдөө ажахые дэбжээхэ арга нүхэсэл бии болгогдоо. Миллионһоо үлүү хүнүүдэй хэхэ ажал мүнөө тракторнуудаар бүтээгдэнэ. Һүүлэй табанжэлэй турша соо хүдөө ажахын машинануудые үйлэдбэрилгэ 4-һөө үлүү дахин ехэ болоһон байна. Имагтал нёдондо венгриин тосхонуудта 4,5 мянгаһаа дээшэ трактор, 400 шахуу тарьянай комбайн, хэдэ мянган молотилканууд болон бусад машинанууд эльгээгдээ. Венгридэ хүдөө ажахын машина бүтээлгын һүүлэй амжалтануудай нэгэн хадаа тэндэ гусеничнэ трактор бүтээлгэ болоно. Венгерскэ эрхэ байдалда тааруулан, энээниие «ДТ-54» гэжэ советскэ тракторай түхэлтэйгөөр хэһэн байна.

Венгерскэ ажалшадай парти ажалша таряашадта шанга шадалтай байдалай үнэн зүб зам—кооперациин зам заажа үгөө. Үйлэдбэриин кооперативуудай тоонь олошоржол байна. Тэдээндэ 250 мянгаһаа дээшэ хүнүүд мүнөө оронхой. Ороной таряалангай газарайнь гурбанайнь нэгэ хубиие шахуу үйлэдбэриин кооперативууд ба гүрэнэй хүдөө ажахынууд элдүүрилнэ. Кооперативуудай гэшүүд үндэр ургаса хуряана, элбэг ехэ олзо доход абана. Үнгэрһэн жэлэй эсэстэ Будапештдэ хүдөө ажахын выставкэ болоо һэн. Тэндэ ороной хүдөө ажахын амжалтанууд харуулагдаа. Ороһото культурануудай тарилгын талмай нилээд үргэдхэгдэһэн байба. Мүн сад ба виноград ехэ талмайда тарилгдана.

Мелиоративна хүдэлмэридэ арадай засаг нилээд ехэ мүнгэ зөөри гаргашална. Үрэжэл багатай ба хуурай газарнууд сэсэглэн һалбарна. Дайнай урда тээхи жэлнүүдтэй сасуулхада, уһалагдадаг газарай талмай 9 дахин ехэ болоһон ба 200 мянган хольддо хүргэгдэһэн байха юм. Тисса мүрэн дээрэ Венгри соогоо эгээл томо гидротехническэ барилга хэгдэжэ байна. Тэрэнэй хүсөөр ган гасуурта хатаһан 60 мянган гектар Хортобадьска тала уһалагдаха юм.

Ажалшадай ажана байдалынь үдэр бүри һайжарна. Хүдэлмэришэд ба албахаагшадай салин хүлһэн болон ажалша таряашадай олзо доходууд 1939 онтой сасуулхада, 1,5 дахин ехэ болоһон байна.

Венгерскэ арадай ажаһуудал болон байдалай һайжарха тудам хүн зон олошоржо, 10 миллион шахуу болобо.

Шэнэ байдал зохёон байгуулгадаа туйлажа байгаа амжалтануднай Советскэ Союзай ахадүүгэй туһаламжатай нягта холбоотой юм гэжэ арадай Венгриин ажалшад тоолодог. СССР-тэ тэгшэ эрхэтэйгээр хэн хэндээ аша туһатайгаар экономическа талаар харилсан ажаллалга Венгриин индустриальна, түргэн хүгжэлтые хангаа. Советскэ машинанууд ба түхеэрэлгэнүүд Венгридэ жэлһээ жэлдэ олоор үгтэнэ.

Мүн Венгри промышленностиин хэрэгсэлнүүдые, далайн ба гол мүрэнүүдэй суднануудые, паровозуудые, локомобильнуудые, үргэн хэрэглэлэй эд бараануудые СССР-тэ үгэнэ.

Советско-венгерскэ научно-техническэ харилсан ажаллалга бэхижэжэ байна. Советско-венгерскэ культурна холбоо барисаан улам амжалтатайгаар хүгжэнэ.

Советскэ Союз ба Венгриин Арадай Республика мүн уласхоорондын оршон байдалда харилсан ажаллана. Советскэ, мүн демократическа лагериин бусад оронуудай арадуудтай нэгэн хамта венгерскэ арад эб найрамдалай хэрэгэй түлөө, германска миллитаризмые һэргээлгэдэ эрид шууд эсэргүүсэн тэмсэнэ. Советскэ Союзтай ба эб найрамдалда дуратай бусад оронуудтай хамта тус гүрэнүүдэй аюулгүй байдалые хангахын ба Европодо эб найрамдал бэхижүүлгын зорилгоор хэмжээ-ябуулганuудта хабаадалсахаар бэлэн байһан тухайгаа үнгэрэгшэ жэлэй декабрьда болоһон Московско зүблөөн дээрэ венгерскэ правительство өөрынгөө арадай һанал бодолые гэршэлэн мэдүүлһэн байгаа. Венгерскэ арад Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Совеэдэй венскэ Хандалгые нэгэн хүн шэнгеэр дэмжэжэ, эб найрамдалые хододоо хүсэдэг байһанаа үшөө дахин гэршэлбэ.

Ахадүү венгерскэ арадай шэнэ байдал зохёолгодоо туйлаһан амжалтанууд советскэ хүнүүдые баясуулна. Эб найрамдалай, демократиин ба социализмын ниитэ фронтдо венгерскэ арадай республика бата бэхи хэрэм болоо.

Г. СЛАВИН.

Холын хойто Баунтын аймагаар

(Замай тэмдэглэл)

Холын хойто Баунт тосхон ябахаар түхеэрхэдэмнай: «Хэсүүл бэрхэ харгы байха даа»,—гэлдэжэ нүхэднай зүрхэ алдангяар тархяа һэжэрээд һэн. Теэд манай музейн хүдэлмэрилэгшэд ураһайханай нүүдэл выставкэ Баунт эльгээхэ гэжэ сухаришагүйгөөр бэлдэжэ эхилээ һэн. Город ерэжэ, выставкэ хараха аргагүй хүнүүд тухай тиихэдэ манай музейн хүдэлмэрилэгшэд ба уранзураашад һанаата боложо ябаа. Һараһаа үлүү нүүдэл выставкынгээ экспозицинуудые бэлэдхэжэ, рамада һуулгажа, экспонадуудые хүбөөлжэ, хайрсагуудые дархалжа эндээ нобшоржо байбабди. Жолоошомнай машинаяа бэлдэбэ.

Январиин тэнгэһээ хойнохоно янгинама хүйтэн нэгэ үдэр бензинтэй бочконуудые ба хайрсагуудые ашаһан «ЗИС-5» маркын машина городһоо холодон гараа һэн.

Үндэр дабаатай, хүр хүнгэрэгтэй болдируухай намагтай газарнуудые ходо гаража ябаад, табадахи хоногтоо арайхан гэжэ Баунтын газар дээгүүр машинамнай бүмбэржэ эхилбэ.

Үбэлжөөн тосхон бүхэндэ һуража, һурагшалжа байгаад, гол нютагай нэрэнүүдые элирүүлдэг, холо ойрыень мэдэжэ абадаг байбабди. Мүльһэн дээгүүр халишаһан уһатай Амалат голые гаража ядажа ехэ удаан һаатабабди. Гурбадахи хоногтоо жолоошо нүхэр Елизар Тимофеевичын зоримгой нэтэрүү байһанай ашаар тэрэ дошхон голые диилэжэ гарабабди. Удангүй жолоодогшынгоо нэгэ дуг гүүлһэнэй һүүлдэ голой нүгөө эрьедэ гараад, гутал хубсаһандаа хүршэһэн мүльһэ сохисоголдожо байбабди.

Ойро тойрон үргэлжэ нэмжээ ой, хүйтэн харанхы һүни байба. Мариггта, Подхоз, Бага Амалад дээрэхи Мавек гэдэг тосхонуудые үнгэрөөд, Богдарино хүрэбэбди. Богдарино гэжэ нэрэ «багдано» (сагаан) гэһэн эвенкийскэ үгэһөө унгитай юм. Үнэхөөрөөшье аймагай центр үндэр гэгшын һайхан сагаан хадын хажууда һууринжаһан байна. Залхуутай болошохоор нэгэл жэгдэ ой тайгые хаража шалашаһан нюдэн энэ хадые һайхашаажа, ямар нэгэн үльгэрэйхидэл адли арюухан һаналые зосоошни түрүүлхэ юм. Выставкэеэ аймагай центртэ харуулжа эхилбэбди. Һуурин зон тэрээнииемнай ехэл һонирхожо, хоёр мянга гаран хүн ерэжэ хараба. Саашаа ябажа, Монгой ба Рассошина гэдэг нютагуудта байдаг колхозуудта хүрөөбди.

Ципикан ошохо гэжэ хадые тойрожо мянганһаа үлүү модо ябахадаа Баунтын аймагай үргэниие гайхабабди. Харгыдаа Джилинда, Инжикат, Ельнинск, Карафтий тосхонуудта буужа, абажа ябаһан юумэеэ харуулаабди. 50 градус хүйтэн соогуур Витикан гэдэг годирхой нариихан голые зубшан Ципикан тээшэ дабхижа эхилээ һэмди. «Февралимнай 26-тай болобо, үглөөдэр һунгалтын үдэр ха юм, выставкэеэ дэлгээжэ һунгагшадта харуулая, өөһэдөөшье һунгахабди,—гэлдэжэ ябаабди.

Буртаг харанхы жабартай хүйтэн һүниин байдал үдхэн манантай барисалдан ой тайгые нэмэржэрхибэ. Тайгын намдуухан байдалые таршаганаатай моторооро хаха зүһэн мандаа үнэн машинамнай газар дайдые сахаригаараа хэмжэн хорооржо, зориһон газартамнай алдуугүй дүтэлүүлжэ ябаба.

Гэнтэ һиирэгшэг болоһон модоной забһараар аяар холо анигашалдаһан мүшэд шэнги электрын галханууд яларшаба гээшэ.

— Ципикан!—гэжэ би хашхаржархибаб.

Уруу дуруу болохые мэдэхэгүй, хододоол домогтой хүхюун ябадаг Елизарнай мүн лэ:

— Урагшаа, Ципикан тээшэ! — гэжэ хашхараад, руль дээрэ урагшаа нэнгэн һагад газаа нэмэжэ, үнинэй танил болошоһон аятай хонгёохон хоолойгоороо дуугаа татажа эхилбэ. Бултадаа дорюун хүхюун болошобобди. Зориһон хэрэгээ бүтээһэндээ ехэл баяртайнууд ябаа бэлэйбди.

Холын Баунтын аймагай ажалшад манай выставкые ехэл һайшаажа, сэдьхэлээ ханаһанаа мэдүүлээ һэн. Выставкэмнай 126 экспонадуудһаа бүридэжэ, ородой классическа, советскэ реалистическэ ба бурят-монголой уран зуралгын хүгжэлтын бүхы шатануудые гүйсэд харуулдаг байгаа. Хитад арадай плакадуудшье оролсодог һэн. Выставкые харагшад һанамжа хүсэлнүүдээ хэдэн зуугаадаар дурадхалай дэбтэр соо бэшээ. Аймаг соо бүхы дээрээ 10200 хүн выставкые хараа. 82 экскурсинууд эмхидхэгдээ, экскурсида хабаадагшадай тоо 3185 хүн болоо. Уран зурагай темэнүүдээр 12 лекцинүүдые уншаабди.

Һөөргөө бусалгандаа Яруунын аймагай Романовка, Исинга тосхонуудта, Эгэтын МТС-тэ тогтожо выставкэеэ харуулаабди.

Ф. Балдаев, музейн научна сотрудник.

Бүхы дэлхэйн ажалшадта профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн федерациин хандалга

ВЕНА, мартын 31. (ТАСС). Бүхы дэлхэйн ажалшадта хандаһан доро дурсагдаһан хандалгые профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн федераци толилоо:

Ажалша эрэгтэйшүүл ба эхэнэрнүүд!

Профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн федераци хадаа Майн нэгэнтэй дашарамдуулан өөрынгөө ахадүүгэй халуун амаршалга таанарта хүргэхэ зуураа, эгээн лэ һайн юумэнүүдые хүсэнэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ таанад эрэлхэг зоригтойгоор тэмсээд, мүнөө үедэшье тэрэнээ хэжэ байнат; һайн ажабайдалай, эрхэ сүлөөгэй ба эб найрамдалай түлөө шэнэ тэмсэл таанад хэхэ болонот.

Эдихэ юумын түлөө, хүдэлмэриин түлөө һанаагаа зобохоһоо, оролдохоһоо гадна, аюултай байдалда ороод байһан эб найрамдалай түлөө һанаагаа мүнөө зобохо ёһотой болонот.

Томо монополинууд, тэрэнэй мэдэлдэ байһан правительствонууд, империализмын ба колониализмын агентнууд мүнөө элитээр ябуулга хэжэ байна. Энэ хадаа заналта болохоһоо гадна, ажалшадые мүлжэлгын усадхагдаһан, ажалшадай өөһэдынгөө хуби заяанай ба ерээдүйн эзэд болоһон оронуудта эсэргүү эзэрхэг түримхэй атомна дайнда галзуугаар бэлэдхэлгэ мүн болоно.

Ажабайхын тулада олон зуун жэлэй турша соо хүнэй ажалаар, тэдэнэй гарай ба оюун бодолой хүсөөр байгуулагдаһан бүхы шухала материальна үнэтэ зүйлнүүд һандарган усадхагдажа болохо байна. Эгээл тиимэһээ үргэн олон ажалшад хадаа энэ аюулда ба энэ гэмтэ политикын түлөө сэхэ гэмтэйшүүлдэ эсэргүүсэн бүри эрид шуудаар ба бата жагсаалтайгаар мүнөө тэмсэхэ ёһотой болоно.

Ажалша эрэгтэйшүүл ба эхэнэрнүүд! Атомна дайнда бэлэдхэлгэдэ эсэргүүгээр, Баруун Германиие дахяад зэбсэглэлгэдэ эсэргүүгээр, Европодо ба Азида американска империализмын хэжэ байһан сэрэгэй хорото аашануудта эсэргүүгээр ажалай ба түрүү хүсэнүүдэй нэгэдэмэл, илагдашагүй фронт байгуулагты!

Бидэнэр хадаа бүхы ашатай туһатай ба һайн һайхан юумые, таанадай, ажалша хүнүүдэй байгуулһан бүхы юумэнүүдые дайнай аюулһаа хамгаалжа шадаха, хамгаалхашье ёһотойбди.

Бүхы оронуудай ажалшадай нэгэн дура хүсэл ба нэгэдэмэл ябуулга, манай эбдэршэгүй талархал атомна ба водородно бомбонуудһаа хүсэтэй, дай һүжэрөөгшэдэй һанаашалгануудһаа хүсэтэй. Майн нэгэнэй үдэр дэлхэйн бүхы городуудта хэдэн миллион ажалшад һэргылэлгэеэ шууд сэхээр мэдүүлдэг лэ.

Ажабайдалай ба ажалай условинуудые һайжаруулхын түлөө, профсоюзна эрхын хартиин принципүүдые бэелүүлхын түлөө, эрхэ сүлөөгэй ба арадуудай хоорондын бата бэхи эб найрамдалай түлөө тэмсэлые уласхоорондын агууехэ талархалай ба ахадүүгэй нэгэдэлэй уряа болгогты! Майн нэгэн мандаха болтогой!

Бүхы ажалшадай талархал ба нэгэдэл мандаха болтогой! Эб найрамдал мандаха болтогой!

Профсоюзуудай Бүхэдэлхэйн федераци.

Вена, 1955 оной мартын 31.

Сталинградай городской Соведэй делегациин Англи ошоод байлга

ЛОНДОН, апрелиин 1. (ТАСС). Ковентридэ ошоһон ажалшадай депутадуудай Сталинградска городской Соведэй делегаци дайнай үедэ гитлеровскэ авиациин һандаргаһан городые һэргээжэ байһан хүдэлмэритэй танилсаһан, фермэнүүдтэ, городской мал аладаг газарта ошоһон ба Ковентриин кооперативна обществодо бүхы үдэрөө үнгэргэһэн байна.

Делегациин гэшүүд Бирмингамда ошожо городой лорд-мэр Балмертэй уулзаһан байна Сталинградай түлөөлэгшэдые амаршалха зуураа, Балмер иигэжэ онсо тэмдэглээ. Дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэ хохидолдо ороһон Бирмингам, мүн Сталинград «орон бүхэнэй өөһэдынгөө амгалан ажал хэрэгүүдые эрхилхын тулада» бүхы дэлхэй дээрэ бата бэхи эб найрамдал тогто[...] хүсэдэг байна. Хэрбээ Со[...] Союзтай хани барисаатай бай[...] хай асуудалаар Бирмингамай [...] ципальна соведтэ голосованиин[...] гэргэгдөө һаань, тэрэнэй түлөө[...] соведэй гэшүүдэй 100 процент[...] лосовалха байна.

Һайнаар айлшалуулһанайнь [...] лөө Сталинградска делегации[...] тэлбэрилэгшэ Шапуров баяс[...] хүргөөд, иигэжэ онсо тэмд[...] Имагтал фашизмда эсэргүү [...] сэлэй үедэ бэхижэһэн хани бар[...] ниинь атомна ба водородно з[...] хорихо, арадуудай хоорондо[...] найрамдалые бэхижүүлхэ уря[...] гаар хамтаараа ябуулга хэ[...] Ковентридэ ба Сталинградта [...] нуулһан байна.

Франциин Национальна суглаанда

ПАРИЖ, апрелиин 1. (ТАСС). Хоёр үдэр соо халуунаар зүбшэһэнэй һүүлээр Франциин Национальна суглаан «онсо байдал» тухай хуулиин правительственна проектые һайшааба. Хуулиин проектые баталхын түлөө 379 голос үгтөө; буруушаажа 219 (тэрэ тоодо коммунистнууд, социалистнууд ба ондоо партинуудай зарим депутадууд) голос үгтөө.

«Онсо байдал» тухай хуулиин проект соо сэрэгэй полицейскэ диктатурын гуримые байгуулха гэһэн статьянууд бии. Хүнүүдэй бэеэ мэдээд иишэ тиишээ ябалгые, суглаануудые, манифестацинуудые үсөөрүүлхэ тухай нэгжүүл хэхэ тухай, «аюултай нюурнуудые» сүлэхэ тухай, хэблэл, кино, театрнууд ба радиодамжуулгануудые хатуу шангаар хинажа байха тухай тэрээн соо хэлэгдэнэ. Мүнөө Национальна суглаанай комиссинуудта зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан хуулиин үшөө ондоо проектын ёһоор, Алжирта мүн [...] «онсо байдал» тогтоохоор п[...] тельствын һэдэжэ байһаниинь [...] дээжэ гээшэ ааб даа.

«Онсо байдал» тухай ху[...] проектые зүбшэн хэлсэлгэ ха[...] шанга парламентска тулалда[...] дай оршон байдалда үнгэрөө. [...] шэн хэлсэлгэнэй үедэ зарим ст[...] нуудыень үндэһөөрнь һэлгүүл[...] али оройдонь хаяхые эриһэн 8[...] гаран заһабаринууд оруулагда[...]

Хэблэлэй мэдээсэһэнэй ёһоор, [...] со байдал» тухай хуулиин п[...] тельственна проектые бүхы [...] соогуур үзэн ядан буруушаа[...] Национальна суглаанай адре[...] элдэб янзын олониитын органи[...] нуудһаа бэшэгүүд, телеграмма[...] ба резолюцинууд олоор [...] Франциин ба Алжирай зарим [...] мышленна предприятинууд дэ[...] реакционно проектые буруушаа[...] буһалгаанууд болоо.

Сайгондохи байдал

ПАРИЖ, апрелиин 1. (ТАСС). Урда Вьетнамһаа ороһон мэдээсэлнүүдэй ёһоор, городой хүреэлэгдэһээр байһан дээрэһээ Сайгондо эдеэ хоолой зүйл хомор болоо. Вьетнамецуудай урдаа хараха эдеэ хоол— рис, мяхан, хатааһан загаһан гэхэ мэтэ зүйлнүүдэй үнэ сэн табин процент хүрэтэр нэмээд байна. «Бинь-Ксуен» бүлгэмэй городуудтахи мал аладаг газарнуудые хааһанһаань боложо, илангаяа мяхан хомор болоо.

Город соо байлдаануудай зогсоошье һаань, үйлсэнүүдээр правительственна сэрэгүүдэй ба франц[...] союзай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй [...] дууд харуул хэжэ ябаһаар. Ф[...] Пресс агентствын мэдээсэһэнэй [...] «Хоа-Хао» бүлгэмэй зэбсэгтэ [...] дууд Сайгониие Урда Вьетнама[...] руун провинцинуудтай холб[...] харгынуудые хинамжалһаар за[...] Тэдэнэр правительственна сэр[...] дэй солдадуудые үлдөөд, хэдэ [...] портнуудые эзэлээ. «Хоа-Хао» [...] гэмэй командовани Сайгон [...] сэрэгүүдые асаржал байна.

ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэри

БЕРЛИН, апрелиин 1. (ТАСС). ГДР-эй премьер-министрын дэргэдэхи хэблэлэй зургаан иигэжэ мэдээсэнэ. ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй заседани үсэгэлдэр болоо. Дрезденскэ зурагай галерейн картинануудые Германска Демократическа Республикын правительствода дамжуулан үгэхэ тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй баталан абаһан шиидхэбэри тухай премьер-министр Отто Гротеволь правительствын гэшүүдтэ мэдээсээ. Эдэ зурагууд Советскэ Союзда байдаг юм. ГДР-эй Министрнүүдэй Совет хадаа немецкэ бүхы арадай зүгһөө гүнзэгы ехэ баясхалан Советскэ правительствода хүргэһэн шиидхэбэри баталан абаа.

Дрезденскэ зурагай галерейн культурна үнэтэ зүйлнүүдые абараад, тэдэниие немецкэ арадта дамжуулан үгэлгэ хадаа демократическа Германиие байгуулха ба немецкэ культурые хүгжөөхэ талаар Советскэ правительствын 1945 онһоо хойшо ябуулжа байһан политикын бэелэл мүн болоно. Дрезденскэ зурагай галерейн картинануудые дамжуулан үгэлгэ немецкэ бүхы арадта ехэ бэлэг мүн болоно. Энэ ушар хадаа Дрездениие Германиин ба Европын гайхамшагта культурна центр дахин болгохо хэрэгтэ ехэ удхашанартай байна.

Шиидхэбэриин түгэсхэлдэ иигэжэ онсо тэмдэглэгдэнэ:

«Немецкэ арадта үнэхөөрөөл хани ёһоор хандалгын гэршэ мүн болоно гэжэ СССР-эй правительствын энэ шиидхэбэриие Германска Демократическа Республикын Министрнүүдэй Совет тоолоно. Энэ хандалгань Германитай дайнай байдал зогсоохо тухай СССР-эй Верховно Соведэй тогтоол соо элеэр харагдаһан байна. Дрезденскэ зурагай галерейн картинануудые дамжуулан үгэлгэ хадаа дай һүжэрөөгшэдэй ехээр оролдолго гаргадаг болобошье, Европодо эб найрамдал хамгаалагдаха, Германиие эбэй ба демократическа ёһоор нэгэдүүлхын түлөө тэмсэлээрээ Германска Демократическа Республика энэ хэрэгтэ өөрынгөө нэмэри оруулха гэжэ батаар этигэжэ байһан ябадал болоно».

Залуушуулай эдэбхи

Хэжэнгын аймагай Ворошиловай нэрэмжэтэ колхозой хоёрдохи бригадада культбаза нээгдэһэн байгаа. Энэ культбазын агитаторнууд колхозникуудай, илангаяа малшадай дунда ниитэ-ойлгууламжын хүдэлмэриие һайнаар ябуулна.

Агитаторнууд холын гүүртэ, отаринуудаар ябажа, малшадые КПСС-эй ЦК-гэй январска Пленумэй тогтоолтой танилсуулна. Жэшээлхэдэ, залуу агитаторнууд Шоёнова, Ниндакова, Галанова гэгшэд нютагай ажабайдалһаа жэшээнүүдые абан, хөөрэлдөөнүүдээ һайнаар үнгэргэнэ. Мүн колхозой комсомолецууд болон залуушуулһаа бүридэһэн уранһайханай самодеятельностиин коллектив концерт харуулдаг болоо.

Г. Дансаранов.

Байгаалиие шэнжэлхэ эрдэм ухаанай асуудалаар хөөрэлдөөнүүд

БУУМАЛ ШУЛУУНУУД ТУХАЙ

Огторгойһоо шулуунуудай ба түмэрлиг зүйлнүүдэй Газар дээрэ унахыень эртэ урда сагһаа хойшо хүнүүд харадаг байгаа. Энээн тухай элдэб үльгэр домогууд найруулагдаад, хэдэн үеые дамжаһан байха юм.

Буумал шулуунууд гэжэ нэрлэгдэдэг шулуунууд гү, али түмэрлиг зүйлнүүд огторгойһоо, тодорхойлон хэлэбэл — планетэнүүд хоорондын зай сооһоо Газар дэлхэй дээрэ унажа болохо ба унадагшье байна гэжэ эрдэм ухаан тодорхойлон элирүүлээ. Тиимэ юумэнүүдэй унахадань, заримдаа гэрэл туяан ехээр сасардаг, абяа шэмээн дуулдадаг. Болид (унадаг мүшэн) гэдэг галта бүмбэгын хэдэхэн секундын турша соо зуралзан ялабхихань сэлмэг тунгалаг һүни элеэр харагдадаг. Тэрэ үеэр оршон тойронхи хэдэн зуугаад километрын хараанда гэрэл сасаран ялаганадаг байна. Болид гэдэгэй хойноһоо галта һүүл һуунагтан, һүлэмхи гэрэл гарадаг. Ехэ гэрэлтэй болидууд тунгалаг үдэршье харагдажа болохо. Тиимэ байхадань, болидой дабшаһан замаар газай һуунаг мүр (самолёдһоо гараһан утаан шэнги юумэн) зурыжа үлэдэг юм. Болид гэдэгэй унахань 300 ба бүришье олон километрын газарһаа харагдадаг. Тэрэнэй үгы болоһоной удаа нэгэ—хоёр минута үнгэрэмсөөр юумэнэй тэһэрһэн шэнги гү, али ехэ буугаар буудаһан мэтэ шанга абяан гаража, һүүлээрнь няжаганаха абяан дуулдаад, замха замхаһаар зогсодог. Тэһэрэлгын болоһон зарим газарнуудай хүрьһэн ба барилганууд доргьбожо доһолдог, гэрнүүдэй үүдэн ба сонхонууд нээгдэшэдэг, сонхын шэл бисардаг, таг дээрэһээ амһартанууд унадаг байна. Тиимэ үзэгдэлнүүдэй гэнтэ тохёолдоһоной һүүлээр огторгойһоо шулуунуудай унахадань, арад зоной айдаг һүрдэдэг ушар олон зуун жэлэй туршада үргэлжэлһэн байгаа. Тэрээнһээ шалтагаалан, огторгойн гүн дундуур «гал могойнууд» дэгдэжэ ябадаг гэһэн буруу ойлгомжо дэлгэрээд, зарим гээгдэнги хүнүүдэй дунда мүнөө хүрэтэр үлэнхэй байһаар.

Бурханда һүзэг алдаһанайнь, мүн ондоошье нүгэл хэһэнэйнь түлөө хүнүүдые хэһээхын тулада, дайн байлдаанай, тахал хамшагай ба ган гасуурай дүлгэ тэмдэг болгогдон тиимэ шулуунууд унадаг юм гэжэ эртэ урда сагай хүнүүд тоолодог байгаа. Буумал шулуунуудта шүтэжэ, тэдээндэ зорюулан ёһолол хэдэг байба.

Буумал шулуунуудай унаһан газарта сүмэ баридаг, мүргэл хэдэг, хэрээһэ баряад ябадаг ушарнууд бии байгаа. Жэшээлхэдэ, 1296 ондо Великий Устюк город шадар тиимэ шулуунай унахадань, «һүзэг багатай болоһон» городой зониие хэһээхын тулада «шулуун үүлэн» шэнги юумэн бурханай зарлигаар огторгойһоо эльгээгдээ гэһэн зэрэб үгэ тараагдаһан юм. Теэд тэрэ городой харьяата уймагаан Прокопиин мүргэл хэһэнэй ашаар бурхан хайраараа үршөөжэ, «шулуун үүлэн» сарагдаад, городһоо холо—хэдэн арбаад километрын хараанда нэгэ шулуун унаһан юм гэжэ хэлсэдэг байба. Шулуунай унаһан һууридань заахан сүмэ баригдаад, хүн зон хэрээһэнүүдые, бурхануудые ба туг хюурануудые барижа жэл бүри тэрэ сүмэ тээшэ ошодог, мүргэл ёһолол хэдэг болоһон юм гэдэг.

Бүри һаяшаг (1918 ондо) мүнөөнэй Калининска областиин Кашина город шадар, шулуунай унаһан һуурида заахан сүмэ барюулха гэжэ тэндэхиин церковнигууд һэдэһэн байгаа. Теэд тэрэ газарта эрдэмтэд ерэжэ тайлбарилан ойлгуулһанайнь ашаар, буумал шулуун буталагдангүй бүтэн зангаараа үлэһэн байна. Шажанда алба хэгшэдэй номноһоной ёһоор, оршон тойронхи нютагуудай улад зон тус шулуунһаа түгдэлжэ абахые оролдодог байба. 120 килограмм шэгнүүртэй тэрэ шулуун мүнөө СССР-эй Наукануудай академиин суглуулһан буумал шулуунуудай коллекци дотор, Москвада хадагалагдажа байдаг.

Манай Газар дэлхэй дээрэ жэл бүри мянгаһаа үсөөн бэшэ элдэб шулуунууд огторгойһоо унадаг гэжэ эрдэм наука тодорхойлонхой. Тэдэнэй олонхинь уһан далайнууд руу, сүл гобинууд ба полярна оронууд худар, ой тайга ба уула хүбшэ руу унаад, обёорогдонгүй үлэшэдэг байна. Тон үсөөхэн тоотой — бүхы дэлхэй дээрэ миил 4—5 хэһэг буумал шулуун унаһанайнгаа һүүлээр олдодог.

Тоо томшогүй олон тиимэ шулуунууд планетэнүүдэй хоорондохи зай сco, Нарые тойрожо туйлай түргэнөөр (секунда соо 30—40 километр) дабшадаг юм. Тэдэнэй заримань тэндэһээ алдууржа Газар дэлхэйн атмосферэ худар унадаг байна. Айхабтар түргэнөөр унажа ябаһан тиимэ бодос газарһаа дээшэ 100 — 120 километрын хараада агаарай шанга эсэргүүсэлгэтэй ушардаг. Тиихэдэнь хэдэн мянган градус болотороо халаһан газ тэрэнэй урда агшан зуура бүрилдэн, ялагар гэрэл сасаржа, һуунаг татажа, хүнэй нюдэндэ харагдадаг. Атмосферын доодо, үсхэн агаарай эсэргүүсэлтэ бүри ехэ боложо, 10—20 километрын хараанда солир шулуунай унаха эршэнь бууража, гэрэл сасархаяа болёод, тэрэнэй үлэгдэлынь Газарай хүсэндэ татагдан унадаг. Тэрээниие буумал шулуун гү, али солир гэжэ нэрлэдэг.

Буумал шулуунай нюур талые атмосферын адли жэгдэ бэшээр үрэхэдэнь хэдэн түмэн хэһэгүүд болон бутаржа, шулуун бороо мэтээр Газар дээрэ унадаг. Тиихэдэнь — «бурхан хэһээбэ» гэжэ тайлбарилан, арад зониие айлгадаг ябадал шажанайхидай дунда дэлгэрэнги байгаа. Тиимэ ушарнууд домог болгон бэшэгдэһэн олохон тэмдэглэлнүүдһээ харагдана.

Буумал шулуунууд газарта хүрэжэ ерэтэрээ бүхы эршэеэ гээгээд, шатасатай юумэн дээрэ унабашье гал түймэрэй аюул тохёолдуулдаггүй. Буумал (солир) шулуунууд хүнүүдтэ ехэ аюул ушаруулдаггүй. Яахадааб гэхэдэ, тиимэ шулуун унахадаа хүниие тудахань шухаг. Хүниие солир шулуунай гэмтээһэн нэгэшье ушар мүнөө хүрэтэр үзэгдөөгүй юм. Барилганууд дээрэ хаа яа унабашье, өөдтэй һандарал болодоггүй. Томо шулуунууд унаал һаа (тиигэхэнь шухаг) ехэ һандарал ушаруулжа магад. Тиихэ мүртөө байгаалиин ондоо үзэгдэлнүүдһээ —газарай хүдэлэлгэһөө, вулкануудай дэлбэрэлгэһээ, уһанай үерһөө оло дахин бага һандарал хэдэг байна.

Буумал шулуунууд наукые ехээр һонирхуулна, юундэб гэхэдэ — лабораторинуудта сэхэ шэнжэлэгдэхэ аад, Газар дэлхэй дээрэ ондоо тээһээ унаһан гансахан бодос болоно. Буумал шулуунуудые шэнжэлжэ үзэхэдэ «огторгойн бэе бодосуудай» химическэ, минералогическа бүрилдэлые ба физическэ шэнжэ шанарые тон зүбөөр тодорхойлон мэдэхэ, Газар дэлхэйһээ ондоо тээгүүр бодосуудай байха ба хүгжэхэ боломжые элирүүлхэ арга олгоно. Буумал шулуунуудые шэнжэлхэдэ, Газар дэлхэй дээрэ байдаг химическэ зүйлнүүдһээ (элементнүүдһээ) тэдэнэй бүрилдэдэг байһаниинь элирээ. Тиимэ болохолоороо, манай Газар дэлхэй, тэрээниие тойрон оршодог ондоо одо мүшэдэй аймаг нэгэ уг унгитайгаар бүрилдэнхэй байна. Юртэмсын бүрилдэл дотор Газар дэлхэй онсо тусгаар табисууртай юм гэдэг идеалистическэ номнолой худал хуурмагынь элирнэ.

Эгээн томо буумал шулуун 1920 ондо Баруун-Урда Африкаһаа олдоһон юм. Тэрэнэй шэгнүүрынь 60 тонно шахуу байгаа. Тэрэшэлэн тонноһоо дээшэ татадаг 30 шахуу солир (буумал) шулуунууд олдонхой.

1947 оной февралиин 12-то Приморско хизаартахи Сихотэ-Алинь уулын баруун шэлэнүүд дээрэ түмэр бороо ороһон байгаа. Хамта дээрээ зуу тухай тонно солир шулуунууд унаа һэн. Тэрэнэй оршон байдалые шэнжэлһэн, СССР-эй Наукануудай академиин тусхай экспедицинүүд дүн хамта 37 тонно шахуу хэмжүүртэй арбаад мянга гаран хэһэг хэмхэрдэһэнүүдые Москва абаашаа. Тэдэнэй эгээн томонь 1745 килограмм болоһон байна. Бүри томонуудынь хада дээрэ унахадаа бута һүрэжэ, хэдэн мянган хэһэг болон сасараад, нэгэ дүрбэлжэн километр шахуу талмай дээрэ 0,5-һаа 28 метр хүрэтэр диаметртэй 122 нүхэнүүдые бии болгоо.

Буумал шулуунуудай бүрилдэл физическэ ба бусад шэнжэ шанарнуудые, тэрэшэлэн планетэн[...] хоорондохи зай соогуур тэдэнэй [...] шадаг оршон байдалые, Газар [...] хайшан гээд унадагыень шэнж[...] үзэдэг наука — метеоретикэ [...] тусхай эрдэм ухаан манай оро[...] тор XVIII зуун жэлэй эсэстэ [...] бии болоһон юм. Мүнөө Сов[...] Союздахи метеоретикэ дэлхэй [...] түрүү һуури эзэлнэ.

Буумал шулуунуудые шэнжэ[...] хадаа манай дэлхэйн гү[...] торхи состав ба бүрилдэлые, тэ[...] бии болоһон, саашадаа хүг[...] оршон байдалые элирүүлхэдэ [...] ла удхашанартай. Манай Газа[...] хэйн хайшан гэжэ бии болоһ[...] рэнэй хүгжэдэг хуули ёһону[...] тэрэнэй дотоодын бүрилдэл, [...] ба физическэ шэнжэ шанарну[...] мэдэхэ зуураа, газар соо хада[...] дан байдаг элдэб янзын, үнэтэ [...] тамалнуудые оложо, газарай [...] лэлгын, вулкануудай дэлбэр[...] ушар шалтагаануудые шэнж[...] байна.

Эсэстээ, эдэ бүхы хүдэлмэр[...] байгаалиин хүсэнүүдые хүнэй [...] дэлдэ оруулха, шухала хэрэгсэ[...] дые элбэг дэлбэг болгохын т[...] дэлхэйн байгаалиин барагда[...] ехэ баялигые ашаглаха гэһэн [...] ехэ хэрэг бүтээхэ зорилготой, [...] зорилго манай социалистическэ [...] щество дотор лэ бэелүүлэгдэж[...] дагдаха. Өөһэдынгөө ажал хү[...] мэридэ имагта зүб арга мето[...] диалектическэ материализмын [...] метод хэрэглэдэг советскэ эрд[...] энэ зорилго шиидхэжэ байна.

Е. КРИ[...]

СССР-эй Наукануудай акаде[...] дэргэдэ буумал шулуун[...] шэнжэлхэ Коми[...] эрдэмтэ секре[...]

США-гэй сенат парижска хэлсээнүүдые эсэслэн батал[...]

ВАШИНГТОН, апрелиин 1. (ТАСС). Баруун Германиие зэбсэглэхэ ба Хойто-атлантическа союзда тэрэниие оруулха тухай парижска хэлсээнүүдые баталхые һайшаан дурадхаһан элидхэлые США-гэй сенат хаража үзэбэ. Энэ элидхэлые гадаадын хэрэгүүдые эрхилдэг комисси табиһан байна. Халта мүлтэ зүбшэн хэлсэһэнэйнгээ һүүлээр пари[...] хэлсээнүүдые эсэслэн баталха [...] комиссиин дурадхаһан дурад[...] сенат баталба. Комиссиин эл[...] лые буруушаажа сенаторнууд [...] публиканецуул Лангер (Хойто [...] кота штат) ба Мэлон (Н[...] штат) голосуудаа үгөө.

Редакторай ор[...]
О. Г. ГОМБО[...]

Адрес редакции: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 26. Телефоны редакции: редактора — 46-32, заместителя редактора—32-74, отв. секретаря — 27-37, партийной жизни, сельского хозяйства — 47-59, пропаганды и переводов — 35-14, культуры и быта, промышленности — 34-05, местной информации и писем— 24-74. Для междугородных переговоров — 16.

Н—00420. Типография отдела издательств и полиграфической промышленности Министерства культуры БМАССР. Зак. № 21[...]